

EESTI KUNSTIAKADEEMIA
Kunstikultuuri teaduskond
Muinsuskaitse ja konserveerimise osakond

Mirjam Abel

**KÄSMU KALMISTU AJALOOLINE ÜLEVAADE,
INVENETEERIMINE NING HAUATÄHISTE SEISUKORRA
HINDAMINE**

Mälestis: Käsmu kalmistu, registri number 5812

Objekti aadress: Laane tee 4, Käsmu küla, Vihula vald, Lääne-Viru maakond

2013/2014. õ-a. Arhitektuuri konserveerimise ja restaureerimise täiendkoolituskursuse
lõputöö

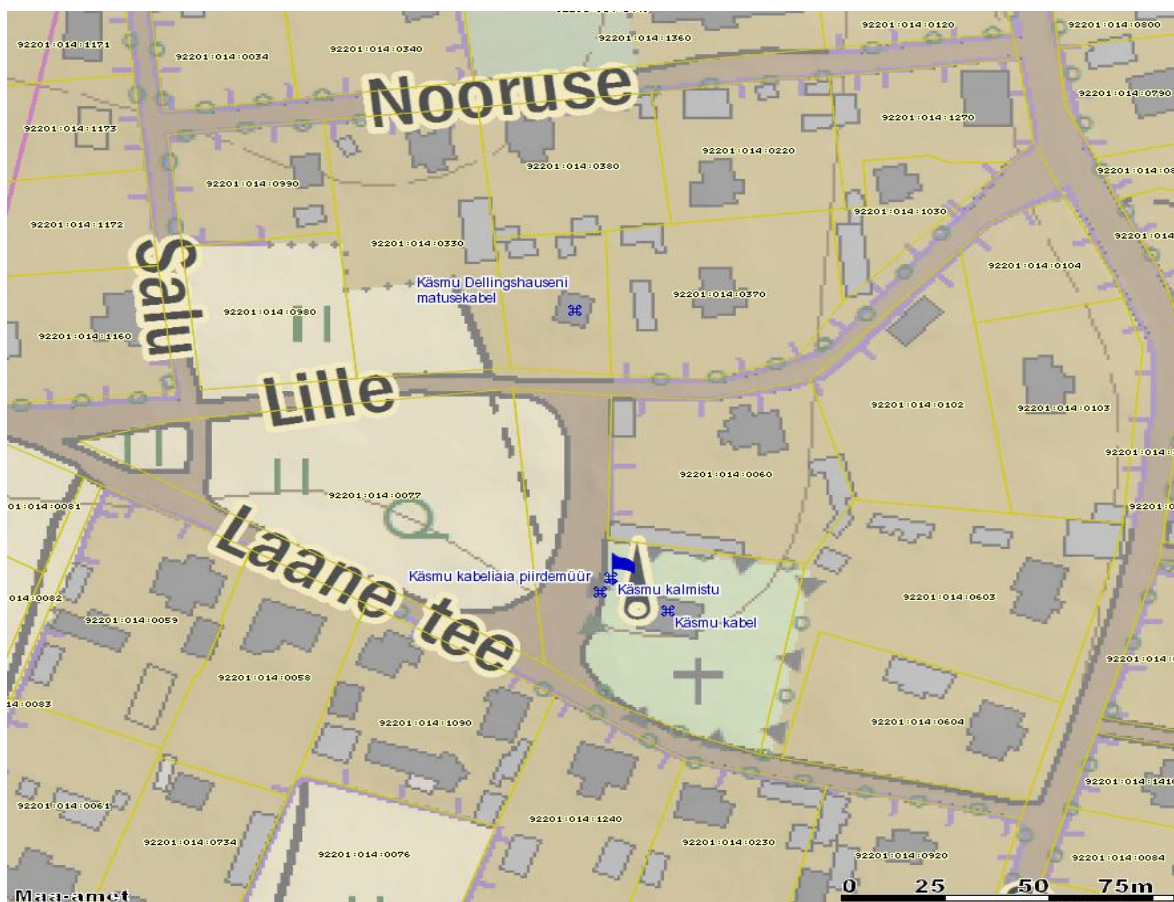
HALJALA 2014

Sisukord

1.	SISSEJUHATUS.....	3
1.1	Objekti valiku põhjendus	5
2.	KÄSMU KALMISTU AJALUGU	6
2.1	Käsmu küla kujunemine.....	6
2.2	Käsmu kalmistu kujunemine	8
2.3	Hauatähised Käsmu kalmistul.....	9
2.4	Vanimad hauatähised kalmistul.....	11
2.5	Olemasolev olukord	14
3.	HAUATÄHISTE INVENTEERIMINE.....	15
3.1	Metoodika	15
3.2	Hauatähiste inventeerimise kokkuvõte.....	16
4.	VÄLJAPAISTVAD JA KULTUURIVÄÄRTUSLIKUD HAUATÄHISED KALMISTUL: KIRJELDUS, SEISUKORD, JÄRELDUSED JA ETTEPANEKUD.....	16
5.	KOKKUVÕTE.....	59
6.	KASUTATUD ALLIKAD JA KIRJANDUS	61
7.	LISAD	62
	Lisa 1 KALMISTU INVENTEERIMISE PLAAN.....	62
	Lisa 2 KÄSMU KALMISTU INVENTEERIMISE TABEL	62
	Lisa 3 ILLUSTRATSIOONIDE JA FOTODE LOEND.....	62

1. SISSEJUHATUS

Käesoleva töö eesmärgiks on Käsmu kalmistu inventeerimine tuginedes ja kasutades 1972. aastal „Eesti Kolhoosiehituse Projekti“ (EKE Projekt) poolt läbiviidud inventeerimise andmeid ning alusmaterjale. Samas kirjeldatakse, antakse seisukorra hinnang ning kahjustuste kõrvaldamise juhised kalmistul asuvatele väljapaistvatele, ajaloolistele ja halvas seisus olevatele hauatähistele.

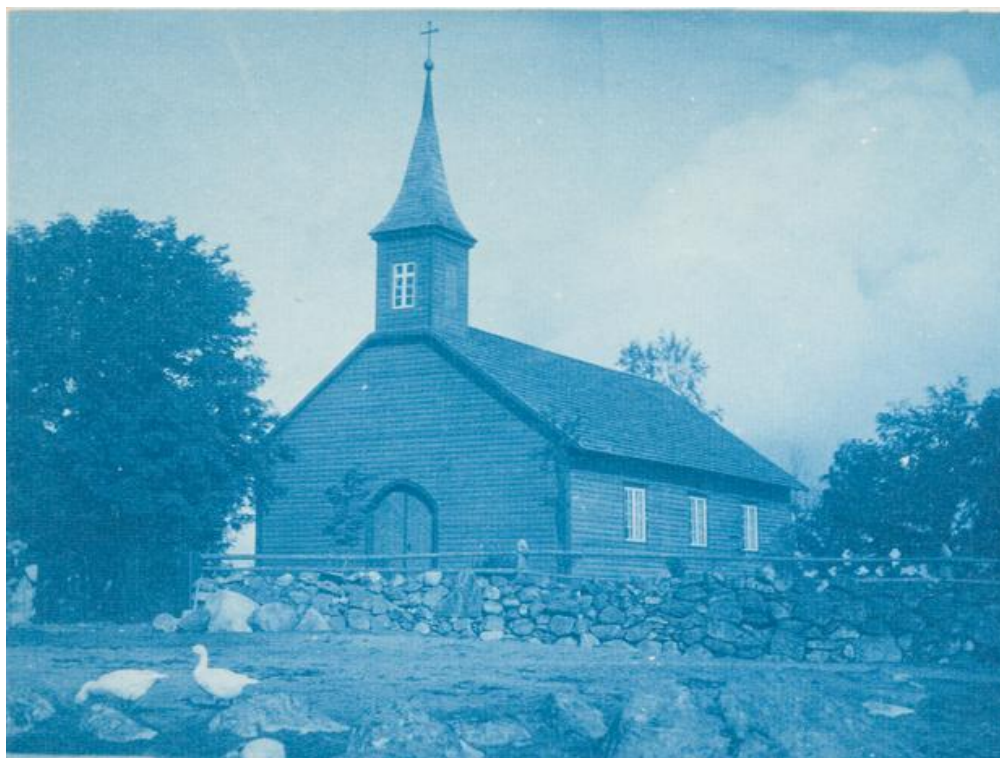
III.1 Käsmu kalmistu asukohaskeem põhikaardil. Allikas: Maa-ameti kaardirakendus <http://xgis.maaamet.ee>

Käsmu kalmistu asub Lääne-Virumaal Vihula vallas Käsmu külas Laane tee 4 (III.1.). Kalmistu on ajaloomälestis registri numbriga 5812 ning tunnistatud kultuurimälestiseks 13.05.1997 kultuuriministri määrusega nr. 24 (RTL 1997, 88, 521). Kalmistu paikneb ümber Käsmu kabeli ning on piiratud raudkividest aiaga. Oma 0,3 ha pindalaga asuvad kabel ja kalmistu küla vanima asustuse keskel. Käsmu kalmistu moodustab ühtse ajaloolise kompleksi, kuhu peale kalmistu kuuluvad veel järgmised riikliku kaitse all olevad mälestised:

- Käsmu kabel, reg. nr. 16069
- Käsmu kabeliaia piirdemüür, reg. nr. 16071
- Käsmu Dellingshauseni matusekabel, reg. nr. 16072
- Hauamonument „Põlvitav naine“, J.Raudsepp, 1937 (pronks), reg. nr. 17041

- Rist Marie Kaarma haua, 1893 (raud), reg. nr. 17042
- Rist Aleksander Russowi haua, 1898 (raud, vask, kivi), reg. nr. 17042
- Rist Walter Russowi haua, 19/20.saj. (graniit maakivi), reg. nr. 17044
- Rist Huljane Kaamani haua, 1902 (raud, vask, kivi), reg. nr. 17045
- Rist Liisa Walteri haua, 1906 (metall, marmor, kivi), reg. nr. 17046
- Rist Anu Pruuni haua, 1896 (raud, vask, vaha, metall), reg. nr. 17047
- Rist Johannes Pruuni haua, 1900 (raud), reg. nr. 17048
- Rist Evald Pruuni haua, 1925 (marmor, graniit), reg. nr. 17049
- Rist Maria Pruuni haua, 1920/30.aastad (raud), reg. nr. 17050
- Rist Männiku hua kõrval, 19/20.saj. (raud, kivi), reg. nr. 17051
- Rist Gustav Esloni hua kõrval, 1915 (raud), reg. nr. 17052
- Rist Hilde Vogti hua kõrval (raud, kivi), reg. nr. 17053
- Rist Aaviku hua kõrval (raud, kivi), reg. nr. 17054

Käsmu puitkabel on oma praegusel kujul kerkinud 1863 ning sisse õnnistatud 1864. aastal. 1863. aastal kerkinud kabel ehitati Käsmu oma meeste kuludega (Ill.2.). Kas varasemad kabelid järgisid praeguse kabeli asukohta ning üldkuju, see pole teada. On vaid oletatud kaudsete kirjalike allikate põhjal, et praegusele kabelile on eelnenud veel kaks hoonet.¹ Uus kabel kerkis seni teadmata ehitusmeistri käe all ning oli kantud tsaar Aleksander II aegsest luterliku sakraalarhitektuuri ruumikontseptsioonist. Samasugust põhiplaani, ruumistruktuuri ning ehitusaastat nagu Käsmu, omab ka Kärkla kivikabel (Pühalepa khk). Nende kahe ühiseks ruumiliseks eeskujuks ning eelkäijaks peab T.-M. Kreem Varbla kabelit (Hanila khk).²

III.2 Käsmu kabel 1895, Ed. Russow. Allikas: <http://www.kasmu.ee/content/kasmu0106jpg>

¹ E.Tarvel. Lahemaa ajalugu, lk 210-211

² T.-M. Kreem. Viisipäraselt ehitatud, lk 100; 151

Dellingshausenite matusekabel on väike raudkividest hoone kalmistuesise väljaku põhjaosas. Rahvasuus teatakse kabelit „kindralikabelina“, mis tuleneb kabeli kohta käivast legendist. Nimelt olla Aaspere parun Dellingshausen seotud tsaar Aleksander II atentaadiga 1881. aastal, mis ebaõnnestus. Karistuse kartuses lasknud parun ennast surnuks kuulutada ning surnukirstu kabelisse tuua. Kohalikud mehed, olles kuulnud jutte, et parun tegelikult välismaal elab, kiskusid kirstu lahti ning leidsid seal seest vaid suure tammepaku.³

Dellingshausenid ostsid Aaspere mõisa koos sinna juurde käivate valdustega 1796. aastal ning matusekabel on püstitatud 1846. See aastaarv on graveeritud kabeli viilupealsele raudristile. Olgu märgitud, et kindralleitnant Johann Eduard von Dellingshausen suri 1845. aastal ning kuna kedagi pole kabelisse maetud, siis võib oletada, et matusekabel ehitati surnud paruni mälestuseks.⁴ Dellingshausenite matusekabel jäi varemetesse 1980.-90. aastatel. Kuigi juba 1972. aasta EKE Projekti töö tegi ettepaneku kabelihoone restaureerida ning kasutusele võtta nõ infopunktina turistidele, hakati matusekabelit varemetest üles ehitama alles 1996.-1997. aastal ning seda KRPI (Kultuurimälestiste Riiklik Projekteerimise Instituut) poolt 1983. aastal teostatud ülesmöödistamise jooniste ja tööprojektide järgi.⁵

Käsmu küla asub Lahemaa Rahvuspargis, mis asutati 1. juunil 1971. aastal. Lahemaa Rahvuspark ühendas endas juba loomise faasis loodukaitse ning muinsuskaitse põhimõtted. Ja seda esimeste seas nii Nõukogude Liidus kui ka rahvusvahelisel tasandil laiemalt.⁶ Tänu sellele on koostatud väga põhjalikud alusuuringud Lahemaa külade kohta – plaanid, kultuuriloolised arhiivid, külade arhitektuur-ajalooline inventeerimine jne. Alusuuringuid hakati koostama juba rahvuspargi loomise ajast 1971 ning neid teostatakse tänaseni. Niisiis on autoril kasutada väga rikkalik allikmaterjalide baas.

Uurimustöös on kasutatud arhiiviandmeid Lahemaa Rahvuspargi arhiivist, Eesti Riigiarhiivist, Muinsuskaitseameti arhiivist, käsikirjalisi materjale, viiteid ilmunud kirjandusest, internetist ning välitööde tulemusi.

1.1 Objekti valiku põhjendus

Lääne-Virumaa kaitsealuste kalmistutega tegelemine on autori jaoks üks osa igapäevasest tööst ning ajalooliste kalmistute lummusesse sattusingi läbi oma töö aastaid tagasi. Kalmistu on nagu ajalooramat, kus kajastub küla ning piirkonna elu, majanduslikud olud, väärtused, uskumused, rõõmud ja valud. Juba Käsmu kalmistu väraval seistes ning hauatähiseid silmitsedes, saab ülevaate küla olulisematest pidepunktidest – paremal käel on Joost Paadimeistri haud ning vasakul üks kaunimaid kalmistuskulptuure Eestis – Signe Tiedemanni hauaplatsil.

³ K.Kristenbrun, A.Kurepalu. Käsmu, lk 85-86

⁴ ERA. Käsmu kalmistu ja kabelite ... lk 30-32

⁵ <http://register.muinas.ee/?menuID=monument&action=view&id=16072>, kp 02.05.14

⁶ A.Paulus. Uurimusi Lahemaa ajaloolistest maastikest, lk 5-6

Kuigi aastatel 1972-1974 teostas EKE Projekt väga põhjaliku kalmistu inventeerimise, vajab iga asi ajas uuesti üle vaatamist. Kalmistule on maetud alates sellest ajast ligi 90 uut matust, mis kõik on selle töö käigus kantud inventeerimis-skeemile (LISA 1) ning üles tähendatud tabelis (LISA 2).

Ajaloolised kalmistud on tänapäeva muutuvus ning kaugenevas maailmas hakanud tasapisi ohtu sattuma. Neid inimesi, kes regulaarselt haudadel käiks ning kalme korras hoiaks, pole üleliia. Ei ole ka palju enam neid inimesi järel, kes puhtast kohusetundest ning vana tava kohaselt hoiaksid korras juba ammu järeltulijateta jäänud hauaplatse („Meie pere on seda hauaplatsi kogu aeg hooldanud. Kes siia maetud, ei tea“ – autori vestlusest käsmulasega kalmistul). Seetõttu loodab autor, et Käsmu kalmistu inventeerimine on algus kaardistamiseks Lääne-Virumaa kultuuriväärtuslikud kalmistud ja seda nii koguduste kui ka omavalitsuste abiga.

2. KÄSMU KALMISTU AJALUGU

2.1 Käsmu küla kujunemine

Pikka aega on valitsenud arusaam, et muinasaegne Põhja-Eesti rannikmadalik on olnud ilma püriasustusega. Seda kinnitab Paul Johanseni „Die Estlandliste des Liber Censur Danica“ avaldatud kontseptsioon kui ka muististe vähesus neil aladel.⁷ Johanseni järgi ei olnud rannikumadalikul püsivat elanikkonda, vaid rand ja püügiõigused olid jagatud sisemaa külade või suursaraste vahel. Oma väidet põhjendas ta sellega, et Taani hindamisraamatus ei ole rannakülasid mainitud.

Johanseni teoorias kahtleb juba E.Tarvel oma Lahemaa ajalugu käsitlevas uurimuses, kus ta seob püriasustuse olemasolu mõnede rannikuäärsete kalmete leiukohtadega Utrias, Valklas, Vaivaras, Kolga-Aablas.⁸ Põhja-Eesti rannikumadaliku asustust põhjalikumalt uurinud Gurly Vedru väidab ühena paljudest uurijatest, et kiviaegne asustus mererandadel on tõestatud nii meil kui naabermaades avastatud tolleaegsete asulakohtadega.⁹ Käsmule praeguseni lähim kiviaegne asulakoht on avastatud Vihasool (Vihasoo III asulakoht).¹⁰

1500-1700 aastat tagasi eraldus maatõusu tõttu merest Käsmu järv ning selleks hetkeks oli Käsmu poolsaare tipp mandriga ühendatud kitsa maakaela kaudu. Nooremal rauaajal ehk 900-1100 aastat tagasi oli poolsaar olemas enam-vähem praegusel kujul.¹¹ Esimesed kirjalikud teated Käsmu rannast pärinevad aga 1453. aastast, kus ühes ärakirjas käsitletakse Kõnnaste (Kõndes) ja Aaspere (Kattentack) mõisate ning „strand tho Kesemo“ kuulumist perekond v.

⁷ G.Vedru. Eesti arheoloogia ajakiri, 2001, 5/2, lk 110

⁸ E.Tarvel. Lahemaa ajalugu, lk. 55

⁹ G.Vedru. Eesti arheoloogia ajakiri, 2001, 5/2, lk 113

¹⁰ A.Kriiska. <http://ethesis.helsinki.fi/julkaisut/hum/kultt/vk/kriiska/tekstid/08.html>. Kp. 23.04.14

¹¹ K.Kristenbrun, A.Kurepalu. Käsmu, lk 8-9

Hastferite valdusesse.¹² Küla olemasolu sellest dokumendist aga ei selgu. Selge on aga rannaala kuulumine Aaspere mõisale.

Küla (im dorpe Kaszmekul) mainitakse 1524. aasta Tallinna turberaamatus. 1726. aastal oli Käsms üheksa talu ja kuus vabadikuperet. 1732. aastal jaguneb küla kaheks, millest üks osa kuulub Aasperele ning teine Hulja mõisale. Sel hetkel oli külas 15 peret. Aga juba 1744. aastast oli terve küla oma 16 perega taas Aaspere mõisa all.¹³ 1795. aasta L.A.Mellini poolt koostatud atlas Liivimaa ning Eestimaa alade kohta (Ill.3.) on näha, et Käsma (Kesmo) külas on olemas kabel, kõrts ning „kordoni ametniku maja“ (*Maison d'un Officiere Cordon; Grenz Aufseher Haus*).

III.3 Väljavõte L.A.Mellini "Atlas von Liefland." Der Revalsche kreis 1795 kaardilt. Allikas: <http://www.wdl.org/en/item/2571/view/1/10/>

Olles pea terve oma ajaloo olnud Aaspere mõisa osa, mis omakorda kuulus Haljala kihelkonna koosseisu, on Käsma seega kuulunud Haljala koguduse alla. 1727. aasta kirikuvisitatsiooni protokollis teatatakse, et Haljala kiriku alla kuulub 4 kabelit: Käsma (*die Casperwycksche*), Selja ehk Toolse, Pihlaspea ja Vainupea. Haljala praosti seletustest protokollis selgub, et Pihlaspea ja Käsma kabelid on tõepoolest kabelid, millel on hooned olemas. Käsma kabel olevat alles mõne aasta eest ooberst Wilhelm Hinrich Hastferi (Aaspere mõisnik) poolt tema oma äranägemisel ehitatud. Praosti sõnadest võiks aru saada, et Käsma kabel on rajatud alles 1720-ndatel aastatel. Võib aga ka nii aru saada, et mõisnik ehitas uue kabelihoone – see ei ütle, et seal varem kabelit ei võinud olla. Kusagil pidi Kadrina kirikuraamatu andmeil 1711. aastal Käsma elanud köster Christian ju saama põhilisi sakramente läbi viia.¹⁴ Oli selleks siis aida mõõtu palkehitis või mõni kohalik talutare, see jääb praegusel hetkel teadmata.

¹² A.Juske. Käsma 550, lk 15-17

¹³ R.Tammik. Haljala kihelkond. Käsikiri, lk 27

¹⁴ U.Karileet. EELK Käsma koguduse ja kiriku ajalugu 1945–2012, lk 4

2.2 Käsma kalmistu kujunemine

Kalmistu rajamisaeg on samuti ebaselge. Kas see rajati koos kabeliga või hiljem, ei selgu praeguseks ühestki kirjalikust dokumendist. Võib vaid oletada, et kalmistu pidi loodama enne Katariina II 1772. aasta ukaasi, mis keelustas Vene riigis matmise nii kirikutesse kui ka kirikute ümber. Ning 1773. aastast ei lubatud ka maakohtades asutada surnuaeda külale lähemale kui 300 sülda (umbes pool kilomeetrit).¹⁵ Kuigi tuleb tunnistada, et Eestimaa kubermangus nendest käskudest niivõrd ei hoolitud vaadates kasvõi Lääne-Virumaa näitel Kadrina, Väike-Maarja, Esku ning Ilumäe kirikute ning kalmistute omavahelist seotust ka tänasel päeval.

Siiski peab arvestama sellega, et kesk- ja rootsiaegses Eestis polnud kirikaid kaugeltki ainsad matusepaigad. Paralleelselt nendega mattis talurahvas oma surnuid ka külade ja talude läheduses paiknevatele külakalmistutele. Viimaseid on Eestis väga palju. Kuigi juba alates rootsi aja algusest ja luterliku kirikukorralduse kujunemisest püüdis kirik panna piiri külakalmistute kasutamisele, on need matusepaigad maha jäetud peale Põhjasõda ning sellele järgnenud katku (1710-1712).¹⁶

Käsma kalmistut ning kabeleid uurinud ning 1972. aasta inventeerimist teostanud Lembit Oders on arvamisel, et kalmistu rajamise aeg on seotud ilmselt uue kabelihoone valmimisega 1720. aastal.¹⁷ Tuues siia võrdlusena Lõuna-Eesti, kus üldiselt lõppes külakalmistute kasutamine 1720. aastatel, mida kinnitavad kirikuraamatutes kajastuv ristimiste ning matmiste arvuline suhe ja sealne arheoloogiline materjal,¹⁸ siis võib oletada, et Käsma kalmistu rajamisaeg võib jääda 18. sajandi algupoolele. Sel ajal oli Käsma Kadrina kirikuraamatu andmeil üheksa talu ja kuus vabadikuperet.¹⁹

Käsma Meremuuseumis asub Aaspere mõisa maade kaart aastast 1793 ning ka sealt võiks välja lugeda, et kabeli ümber on juba siis surnuaed (Ill.4.). On näha kabel ning põhjapool hoonet eraldi joonega ümbritsetud plats, kuhu on joonistatud ka ristimärk. Samas on 18. sajandist palju teateid vaimulikelt, et rahvas ei taha oma surnuid matta kirikust põhja poole, sest viimse päeval pidid kirikud oma põhjapoolsele küljele kukkuma.²⁰ Vaadates ka praegust matmiste jaotumist Käsma kalmistul, siis võib täheldada põhjapoolse osa hõredat hõivatust. Peamine ning ka ristide dateerimise järgi otsustades vanim osa matuseid koondub just kabeli lõuna- ja idaküljele, mis lubab oletada, et sellisel uskumusel oli kandepinda ka siin maanurgas. Millise täpsusastmega aga tolleaegne kartograaf ülesjoonistusi tegi, ning kui oluliseks ta pidas kalmistu maade ülesmärkimist, ei saa me siinkohal otsustada.

¹⁵ M.Torp-Kõivupuu. Surmakultuuri muutumine ajas, lk 40

¹⁶ H.Valk. Kirikaid ja külakalmistud. Horisont, 7/94, lk 28-30

¹⁷ ERA. Käsma kalmistu ja kabelite ... lk 8

¹⁸ H.Valk. <http://www.folklore.ee/rl/pubte/ee/usund/eesti/valkh.pdf>, lk 454, kp. 03.05.14

¹⁹ E.Tarvel. Lahemaa ajalugu, lk72

²⁰ M.Torp-Kõivupuu. Surmakultuuri muutumine ajas, lk 40

III.4 Geometrische Charte von edenen zu Kattentack gehören ... 1793. Kaardil näha Käsmu küla maade jaotus ja kabel. Allikas: <http://www.kasmu.ee/content/vanad-kaardid>

2.3 Hauatähised Käsmu kalmistul

Peale kirjalike andmete saab kalmistuid dateerida ka seal olevate hauatähiste järgi. See meetod annab meile siiski vaid andmed kalmistu vanimast matusest, mis aga ei pruugi olla kalmistu esimene. Vanimad hauatähised meie kirikuaedades on Saaremaal ja Lääne-Eestis leiduvad trapetsiaalsed hauaplaadid 11.-13. sajandist. Põhja- ja Lääne-Eesti kirikuaedades püstitati aga 17. sajandil dolomiidist ratas- ja maltariste. Metall ilmus kalmistutele puidud ning kivi kõrval alles hiljuti – 19. sajandi algupoolel.²¹

Käsmu kalmistult ei ole teateid ega leide ratas- või maltaristide kohta, suure tõenäosusega on vanimad ehk 18. sajandist pärinevad ristid peamiselt puitristid, mis on jälgegi jätmata hävinenud. Mõningaid järeldusi puuristide kohta võib teha 1895. aasta Edmund Russowi fotokogu stereopiltidel, kust võib järeldada ka seda, et oluline osa 19. sajandi lõpu kalmistu hauatähiste seas oli puuristidel (Ill.5.). Fotol näha olevad kaks ristiklehe motiivi omavat puuristi on oma eeskuju võtnud 1864. aastal kabeli torni tipus olnud raudristilt.²² 2014. aasta inventeerimise käigus leiti kalmistult vaid neli puuristi, nendest üks oli matuserist värskel kalmul (tähis nr 175c) ja ülejäänud kolm tähistasid hauakohti. Kõik neli risti olid valgeks värvitud, matuseristil oli nimi kirjutatud musta värviga ning ühel ristil oli metallist nimeplaat (tähis nr 323a). Võrreldes neljakümne aasta taguse ajaga, on tänapäevasel Käsmu kalmistul kümneid kordi vähem puust riste, 1972 leidis neid kalmistul 30 ringis. Aga ka siis tõdetakse, et enamus neist on matuseristid värskel kalmul ning 2014. aasta inventeerimise ajaks olid enamus neist välja vahetatud püsivamast materjalist hauatähistega. Ainuke vana tüüpi kolmiklehega puurist (tähis nr 176), mis oli kalmistul olemas veel 1972 ning loetud väljapaistvaks hauatähiseks, on nüüdseks kadunud.

²¹ I.Mäesalu Hauatähised. Ajalugu ja hooldus. Infovoldik.

²² ERA. Käsmu kalmistu ja kabelite ... lk 9

III.5 E.Russow, 1895 fotokogu. Allikas: <http://dspace.utlib.ee/dspace/handle/10062/223>

18. sajandi lõppu ning 19. sajandi algusesse võiks paigutada aga meie talupoegliku kalmistukultuuri ainulaadsed esindajad – sepisristid. Külaseppade valmistatud riste leidub paljudel kalmistutel üle Eesti, ent arvaukaim ning kunstiliselt märkimisväärsim osa neist asub Virumaal – Ilumäe, Tudulinna, Väike-Maarja, Vainupea, Pihlaspea kalmistutel ning kirikaedades. Heinz Valgu ning Eerik Kõutsi arvates pärinevad vanimad sepisristid 18. sajandi lõpust, ehkki täpseid aastarve on teada alles 1802. aastast. 18. sajandist vanemaid sepisriste tõenäoliselt ei leidu, kuna siin peab arvestama raua kõrget hinda ning väärtust, raud kulus kokkuhoidliku ning vaesele talupojale eelkõige tööks ja eluks vajalike tarberiistade valmistamiseks.²³

Käsmu on sepisristide leidumise reas aga erandlik. Paarkümmend kilomeetrit eemal asuv Pihlaspea kalmistu koosnebki peamiselt vaid sepisristidest, väga ilusaid ning tõeliselt kunstipäraseid sepisriste leidub ka kümne kilomeetri kaugusel Ilumäe kalmistul, aga Käsmu kalmistult võib leida vaid mõned üksikud (peamiselt juba eemaldatud) näited. Kas ehk peitub põhjus selles, et kuna kalmistu on niivõrd väike (võrreldes näiteks Ilumäega), siis on seal pidevalt toimunud pealematmised ja seetõttu ka hauatähiste eemaldamised-uuendamised ning 19. sajandi õitsevale kaptenikülale, ilmanäinud meeste ei tundunud külasepa poolt koduses sepipajas nikerdatud madalad ristid enam nii atraktiivsed ega väärikad. Samasugust ajas liikumist on ju näha igas eluvaldkonnas – madala palkmaja asemele uued valgeks värvitud laudise ning klaas-verandadega kaptenimajad, roigasaedade asemele lipp-aiad, lihtsast kalurist laevaomanikuks ja kaug-meresõidu kapteniks.

²³ E.Kõuts, H.Valk. Rist ja raud, lk 10

2.4 Vanimad hauatähised kalmistul

Kui 1972. aasta Käsma kalmistu inventeerimine tuvastas vanima hauatähisena otsapidi vahtra puusse kasvanud sepiristi (Ill.6), millelt paistis veel number 52 ning peremärk, siis eeldusel, et nr. 18 on risti teisel haaral, mis oli puu sees varjul, loeti seda 1852. aasta risti kalmistu vanimaks hauatähiseks.²⁴ Välitööde käigus aprillis 2014 avastasid kalmistu kirdenurgast haudadelt eemaldatud ristide juurest ühe sepiristi ülemise osa (Ill.7), kuhu olid peale raiutud arvud 28 ja 1817 ning peremärk (Ill. 8 ja 9). Sarnast peremärki on kasutanud Lepiku talu, ainult ilma ülemise rõht-jooneta. Ühised jooned peremärkides tähistavad aga kuulumist samasse sugukonda. Üldse on peremärke sepiristidel täheldatud vaid üksikudel rannarahva

kalmistutel.²⁵ Ise olen neid näinud Pihalspeal ning Vainupeal, aga neid on teada ka Muhust.

Ill.6 Sepirist

Käsma kalmistu sepiristi kolm haara on otsast pooleks lõhestatud ning seejärel väljapoole rullitud. Risti mõõtmed on: kõrgus 25 cm ja laius 44 cm. Risti põiki ning pikilati ühendamisel on kasutatud raua kokkukeetmist (sepa keevitus, sepa sula), mida peetakse üheks vanimaks sepatöövõtteks.²⁶ Kõike seda arvestades, võibki lugeda leitud katkist sepiristi vanimaks ristiks Käsma kalmistul. Kuna sepirist on oma mõõtmetelt väike ning seetõttu lihtsalt kaasa võetav, on mõistlik allesolev sepiristi osa paigutada kabelisse, et arutada restaureerimist vajava risti eksponeerimise võimalusi kalmistul või kabelis.

²⁴ ERA. Käsma kalmistu ja kabelite ...lk 8

²⁵ Samas

²⁶ E.Kõuts, H.Valk. Rist ja raud, lk 11

III.7 Kalmistu kirdenurgas olev vanim säilinud hauatähis

III.8 Sepisristil olev peremärk

III.9 Sepisristil olev aastaarv

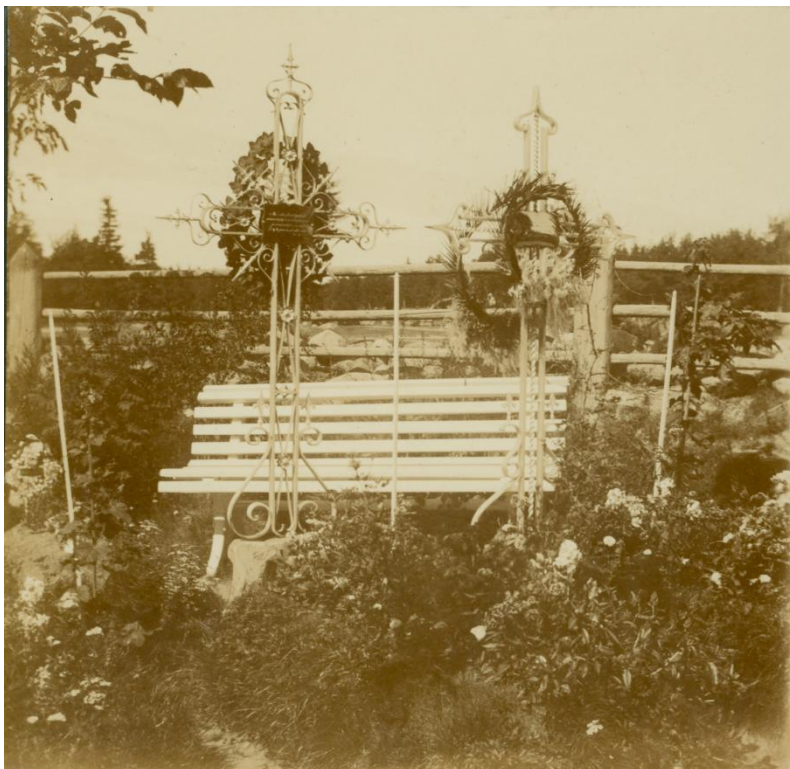
Puu- ning sepisristid tõrjuti kalmistutelt välja 19. sajandi keskpaigas, kui raudriste hakati tootma tehastes massiliselt.²⁷ Käsmu kalmistul algas malmristide aeg 1870-ndatest ning vanim seda tüüpi dateeritud rist pärineb 1871. aastast (tähis nr 149). Kuna 1972. aasta inventariseerimistulemuste kokkuvõte käsitleb raudristide tüpoloogiat ning nende kujunemist kalmistul päris põhjalikult, siis käesolevas töös seda teemat laiemalt ei käsitleta.

19. sajandil hakati tootma massiliselt plekkpärji. Taimede-puulehtede imitatsioonina valminud ja rikkalikult poolläbipaistvate portselanlilledega kaunistatud kauapüsivad plekkpärjad olid pikka aega luksuskaup.²⁸ Klaaskaanega õhukindlalt kaetud plekkvannides püsisid kaunilt kujundatud plekkpärjad kaua ilusatena, kuid lõpuks aga tegi aeg siiski oma töö ning 1960. aastatel hakati pärji haudadelt ära viskama.²⁹ Ka Käsmu kalmistule jõudsid sajandivahetuse paiku plekkpärjad ning sellest moest on olemas Ed.Russowi fotokogus ka pilt (III.10). Praeguseks on kalmistul alles vaid üks raudplekk vitriinis olev plekkpärj, aga mingi osa kalmistul olnud pärgadest on kogutud kabeli põõningule. Seal on neid kümne ringis (III.11).

²⁷ I.Mäesalu Hauatähised. Ajalugu ja hooldus. Infovoldik

²⁸ <http://aerling.blogspot.com/2011/04/kalmistukultuuri-muutumisest-eesi-alal.html>, kp 04.04.14

²⁹ <http://www.saarlane.ee/uudised/uudis.asp?newsid=17469&kat=1>, kp 04.04.14

III.10 Plekkpärjad Käsmu kalmistul, 1895, Ed.Russowi fotokogu. Allikas: <http://dspace.utlib.ee/dspace/handle/10062/15015>

III.11 Käsmu kabeli pööningul olevad plekkpärjad

Rauast ristide kõrval kuulub märkimisväärne osa ajaloolistest hauatähistest Käsmu kalmistul kivisammastele. Kivi varaseim kasutus on loomulikult raudristide aluskividenä, kus tihtipeale on valik tehtud kivi ilu või omapära hinnates (nt tähis 22).³⁰ Esimeste kivist tähistena ilmuvad 20. sajandi algul kalmistule marmorist ristid, mis tulevad peamiselt Tallinnast Aleksander Eduard Jürgensi raidkivitöökojast. A.Ed. Jürgensi meistrimärki võibki kõige rohkem kalmistul kohata, Jürgens oli käsmulaste seas tõeliselt populaarne.

³⁰ ERA. Käsmu kalmistu ja kabelite ... lk 11

Käsmu kalmistu omapäraks on rohkearvulised suured graniitsambad (III.12).³¹

III.12 Suured, mustast graniidist sambad kalmistu lõunaosas

2.5 Olemasolev olukord

Käsmus on väike heakorrastatud kalmistu. Hauatähistest on siin esindatud pea kõik Eesti kalmistukultuuris 18.-20. sajandini esinevad hauatähiste põhitüübid ja liigid – sepisristist kuni kauni hauaskulptuurini.

Kalmistul ei ole saanud välja kujuneda korrapärast teedevõrku, kuigi võib eraldada kahte laiemat põhiteed, mis mõlemad saavad alguse peavärvast ning kulgevad ida-läänesuunaliselt terve kalmistu pikkuses. See on tingitud kalmistu väga kivisest pinnasest, mis raskendab haudade kaevamist sirgete ridadena. Seetõttu on kalmistul enamasti ka korrapäratu asetusega üksikhaudad ning hauaplatsid. Haudadevahelistel teedel katendid puuduvad, on lihtsad madala rohu sisse tallatud rajad, mis oma olemuselt sobivad kalmistule hästi. Kaks suuremat peateed on pinnase katendiga.

Olemasolevate hauaplatside hooldusaste on suhteliselt ühtlane. On vaid mõned hauad, mis näivad mahajäetud ning hoolitsemata. Kalmistu hauaplatsid on individuaalse kujundusega. Palju on kasutatud liiva, erineva värvusega väikeseid merekive, mõnel pool on näha ka tänapäevaseid graanulilaadseid katematerjale. Kõige rohkem riivab hauaplatside puhul silma väga arvukas kunstlillede kasutamine, mis on pigem levinud Eesti idapoolsetel kalmistutel. Suure tõenäosusega on kunstlillede kasutamine tingitud sellest, et hauaplatside hooldajad elavad Käsmust väljaspool ja kalmistul käiakse harva.

³¹ ERA. Käsmu kalmistu ja kabelite ... lk 12

Teine taunitav asi hauaplatside juures on see, et platsi täite alla pannakse kile või mõni muu umbrohu läbikasvamist tõkestav materjal. Kuid aja jooksul ning keskkonnamõjudest tulenevalt, on paljudel hauaplatsidel aluskile paljastunud. Kuna inventeerimise aeg oli varakevadel, siis loodan, et paljud inimesed ei olnud jõudnud veel hauaplatse korrastama tulla, aga seda tehakse ning platside kunstlilled saavad asendatud ning lipendavad kiled peidetud.

Kuigi 1972. aasta inventeerimine andis oma ettepanekute seas nõu pea kõik 1930-ndatel moodi läinud kunstipäraselt valatud betoonist hauakastid eemaldada, on mõned sellised veel siiski säilinud. Olemasolevaid peaks kindlasti säilitama ning hindama kui omaaegse kalmistumoe ühte ilmingut.

Kalmistul olevad uued (peale 1972. aastat paigaldatud) hauatähised on pea eranditult graniidist ebasümmeetrilise kujuga kaldlõikelised sambad või (peamiselt) mustast graniidist poleeritud nimetahvlid.

3. HAUATÄHISTE INVENTEERIMINE

3.1 Metoodika

Käesoleva inventeerimise aluseks kasutati Lahemaa Rahvuspargi poolt tellitud ning Vabariikliku koondise „Eesti Kolhoosiehitus“ Projekteerimise Instituut „EKE Projekt“ poolt 1972. aastal läbi viidud „Käsmu kalmistu ja kabelite uurimine ning korrastamise ettepanekud“ alusmaterjale. 2014. aasta inventeerimise tulemused kanti 1973. aastal koostatud Käsmu kalmistu hauaplatside ja hauatähiste geodeetilisele plaanile (mõõt 1:100). Juurde lisatud hauatähised ning eemaldatud hauatähised on kantud tingmärkidega plaanile (LISA 1) vanade andmete peale ning uued tingmärgid kajastuvad plaani spetsifikatsioonis.

Inventeerimisega võeti vaatluse alla olemasolevad hauatähised ning 1972. aastal inventeeritud kuid nüüdseks eemaldatud hauatähised. Inventeerimise tulemused kanti ühtsesse tabelisse (LISA2), mis kajastab hauatähiste mõõte, materjali, tähisel olevat teksti ning üldiseid märkusi. Iga uus hauatähis sai endale kombinatsiooni vanast numbrist ning uuest kirjatähest (a,b,c,d). Paar tähega numbrit oli olnud kasutusel ka 1972. aasta inventeerimises ning 2014. aasta inventeerimistabelisse on need kantud trükitähena (A,B,C).

Iga hauatähise kohta on tehtud ka pildid, mis ei ole suumi kokkuhoiu mõttes tööle kaasa lisatud, aga mida on tulevikus võimalik ning plaan siduda inventeerimistabeli juurde. Seda oleks kõige mõistlikum teha virtuaalses keskkonnas, kuna maht on suur ning kus neile andmetele oleks ligipääs kõigil asjahuvilistel. Antud töös ei käsitletud hauaplatse, kuna see eeldaks juba täiesti uut alusplaani koos kõrgusmärkidega.

Kalmistu hauatähiste inventeerimine toimus 2014. aasta aprillis ning viidi läbi töö autori poolt. Töö toimus paralleelselt 1972. aasta kalmistu kartoteegi kaartidega. 1972. aastal olemas

olnud ning tänaseni säilinud hauatähiste puhul kanti tabelisse kartoteegi kaartidel olnud andmed (mõõdud, materjal, tekst, märkused).

3.2 Hauatähiste inventeerimise kokkuvõte

Oma algselt kohalt on eemaldatud 163 hauatähist. Neist kõige suuremal arvul on eemaldatud raudriste – 106, peamiselt 19. sajandi lõpu 20. sajandi algusest pärit riste. Puust riste on eemaldatud või asendatud 27. Marmorist ning plekist tahvleid on eemaldatud 23. Vähemal arvul on kaduma läinud graniidist sambaid (peamiselt madalaid riskülikukujulise põhiplaaniga hauakive) – 6 ning üks tsemendist valatud rist.

Mõningad hauatähised ning nende asukohad on 1972. aasta kartoteegi fotode abil tuvastatavad, mõnedel eemaldatud hauatähistel on küljes veel nimeplaadid. Kurb on see, et paljud haudadelt eemaldatud uhked raudristid on täiesti korras, ristid on aluskivi küljes kinni, pole kõverad ega katki roostetanud.

Praegu kalmistul olev kõrghaljastus on istutatud Käsmu kohalike meeste poolt 19. sajandi lõpul ja peamiselt 20. sajandil. Kalmistu rajati algselt lagedale alale.³² Lehtpuude rida on jälgitav kalmistu lääne ning idamüüri ääres. Jämedaimad puud kalmistul on kabelist 6-7 meetri kaugusel kasvav lehis ning piirdemüüri idaservas kasvav saar. Lehise kabelile ulatuvaid oksa on kärbitud. Võrreldes 1972. aasta olukorraga on eemaldatud 18 puud. Hauaplatside kujunduses on vähesel määral kasutatud põõsaid, paaril korral püramiidseid elupuid. Kalmistu ainuke omal algsel (arvatavasti) kohal seisev sepisrist (tähis 283) on samuti elupuu varjus.

4. VÄLJAPAISTVAD JA KULTUURIVÄÄRTUSLIKUD HAUATÄHISED KALMISTUL: KIRJELDUS, SEISUKORD, JÄRELDUSED JA ETTEPANEKUD

Järgnevas peatükis tulevad vaatluse alla Käsmu kalmistul olevad kunstimälestised, piirdemüürid ja väljapaistvad hauatähised. 1972. aasta inventariseerimisel toodi välja 9 kunstiliselt ning ajalooliselt väljapaistvat hauatähist ning allesolevad leiavad kajastamist ka siin peatükis. Kirjeldatakse hauatähiste materjalikasutust, eritunnuseid, seisukorda, kahjustuste tekkepõhjuseid ning ettepanekuid hauatähise korrastamiseks.

Hauatähiste hooldamiseks on alusmaterjalina kasutatud Muinsuskaitseameti infovoldikut „Hauatähised. Ajalugu ja hooldus“ (koostaja I. Mäesalu).

³² ERA. Käsmu kalmistu ja kabelite ... lk 23

1. Käsma kabeliaia piirdemüür (reg. nr. 16071)

Kirjeldus

Kalmistu välispiirdeks on läänes ning lõunas puitlippaed, mis on rajatud kiviaiale (F1) ja idas ning põhjas (2/3 ulatuses) lõhestamata graniitkividest sideaineta 2-realise ladumiskihiga aed (F2). Suure tõenäosusega rajati aed ümber kalmistu alles 19. sajandi keskel, peale uue kabeli valmimist. Algselt on terve kabeli ümber olnud kuivmüürina laotud, kõrge raudkiviaed (F3).

Puitlippaed: 1930-ndatel ehitati raudkiviaed lääneküljel ning 1/3 osas põhjaküljel ümber.³³ Kivid lõhuti ja laoti seguga madalaks müüriks, mille peale tehti valatud betoonpostide vahele lippidest lattaed. Müüri mõõdud: laius 0,6 m; kõrgus kalmistu seest 0,2-0,4 m, väljast 0,65 m; müüri ristlõige:

Betoonpostide mõõdud: 0,17x0,17 m; kõrgus 0,8 m.

Müüri teravnurkne kalle on antud seguga. Müüri horisontaalsed seinad ei ole terves ulatuses krohvitud, krohvitud on vaid läänekülje põhjapoolsem osa ja sedagi vaid poole ulatuses.

1960-ndatel asendati horisontaalsed lipid nelinurksete moodulitega. Praegune lippaed taastati 2007. aastal. Põhjapoolsel osal on ainult kaks vertikaalset latti, aga puuduvad horisontaalsed lipid.

Raudkiviaed. Idaküljel: suuremad kivid moodustavad aia aluse ning peale ja täitekihiks on kasutatud väiksemaid graniitkivi tükke, kohati kuni rusikasuuruseid. Aia mõõdud ei ole kõikjal ühesugused: laius 0,8-0,9 m; kõrgus kalmistu seest 0,2-0,7 m, väljast 0,8-0,5 m. Aed on väga madal, see on oma põhiplaani kuup-aed, mitte ülespoole koonduv nagu tüüpilised raudkiviaiad. Idapoolne raudkivi aed puhastati võsast ning laoti ümber 2007. aastal.

Põhjapaküljel: kiviaed on lagunened ning mattunud pinnase alla. Põhjapoolset aiaosa katab peamiselt võsa. Aia keskpaigas asub üks hilisema tekkega ning sinna mittesobiv jalgvärv (F4). Põhjamüüri kirdenurka on hakatud koguma haudadelt eemaldatud raudriste (F5). Ristidest kasvab läbi tihe võsa. Kohati toetuvad ristid müürile. Kalmistu põhjamüür piirneb väljastpoolt naaberkrundi õuehoonestuse ning olmemajandusega. Loodepoolses otsas piirneb kalmistu aed nelja madala, viilkatustega, üksteisega kokku ehitatud abihoonet, kirde pool külgnevad kalmistu kivimüür ning naaberkinnistu traataed.

Seisukord

Puitlippaed: arvestades puitlippaia hiljutist restaureerimist, on aia olukord hea. Põhjapoolsel lõigul puuduvad aialipid (F6). Krohvitud pindade olukord hea, kohati on näha pragusid. Pragude tekkimine võib olla seotud müüri ääres kasvanud puudega – 1972. aasta plaani peal on näha seespool müüri rida puid, mille juured kahjustasid läänepoolset müüri.

Puitlipid on valgeks värvitud ning nende seisukord on hea.

Betoonvalupostide olukord on üldiselt hea, välja on vahetatud 2 betoonposti uute vastu, mis oma üldmõõtmetelt ning kujult on vanade sarnased, kui detailides pisut erinevad. Ühe betoonposti olukord on halb – post on pragunenud ning suur tükk lahti tulnud, roostetav sarrus on näha (F7). Kahte betoonposti on proovitud parandada – tulemus ei ole korrektne.

Raudkiviaed: idapoolse kiviaia seisukord hea. Ainsaks probleemiks on liiga lähedal kasvavad puud, mis oma juurtega võivad kahjustada müüri. Müüri peal ning servades olev ülekasvanud hekk ning võsa rikuvad heakorrastatud kalmistu üldmuljet.

Põhjapoolse kiviaia asukoht on vaid aimatav – müür on lagunened, mattunud pinnase alla ning seda katab kohati läbipääsmatult tihe võsa ning isetekkeline hekk. Sisepoolse müüri on kohati ladustatud suuri graniitkive, arvatavasti on need haudade kaevamisel pinnasest välja tulnud. Kogu põhjapoolne aiaosa jätab väga rahutu üldmulje.

Ettepanekud

- Idapoolne raudkividest aed puhastada võsast, eemaldada müürile liiga lähedal olevad puud.

³³ ERA. Käsma kalmistu ja kabelite ... , lk 23

- Kogu piirdemüüri ulatuses laduda lahtiolevad kivid müüri tagasi.
- Korrastada ning eemaldada võsa kirdepoolsest müürinurgast, nii seestpoolt kui väljastpoolt.
- Põhjapoolne kivimüür puhastada võsast ning pinnasest, laduda uuesti idapoolse müüri eeskujul ning kaotades ära naaberkinnistult kalmistule viiv ebasobiv metall-traadist jalgvärv müüri keskosas kui ebasobiv ja mittevajalik element.
- Läänepoolsel müüriosal teha vajalikud krohviparandused, edela- ja lõunaosal täita tühjad vuugid lubi-tsementseguga.
- Restaureerida 1. hauaplatsi taga olev müüri betoonpost. Kui posti kahjustused on liiga suured, võib posti välja vahetada täpse koopia vastu.
- Lisada lippaia põhjapoolsele osale puuduvad valgeks värvitud puitlipid.
- Eemaldada hooldamata ning ülekasvanud hekk lääne-, edela- ja lõunaküljelt – heki alla koguneb lehti, mis omakorda soodustab müüri sammaldumist ning huumusekihi ladestumist müüritisele.

F1. Kalmistu puitlippaiaaga läänemüür

F2. Kalmistu idapoolne raudkiviaed

F3. Ed.Russow. Käsmu kabel ja kalmistu aed 1895. Vaade põhjast. Allikas: <http://dspace.utlib.ee/dspace/handle/10062/223>

F4. Põhjapoolse müüri keskpaigas asuv jalgvärv

F5. Piirdemüüri kirdenurgas võsas olevad eemaldatud raudristid

F6. Põhjapoolsel aialõigul puuduvad aialipid

F7. Remonti vajav betoonpost

2. Käsmu kabeliaia piirdemüüri väravad
Kirjeldus Kabeliaia peavärvav koosneb kolme valatud betoonposti vahel olevatest sepisväravatest (F8) - kahe poolega peaväravast (sõiduvärav) ning väiksemast jalgväravast. Sepisväravad on näha 19. sajandi lõpul tehtud fotodel (F9) ning kas need on seal olnud juba 19. sajandi keskpaigas koos piirdemüüri rajamisega, see ei ole selge. Betoonpostide otsas on betoonist valatud munad (3 tk). Postide mõõdud on: kõrgus 1,55 m; laius ja paksus 0,36x0,36 m. Sepisvärava juurde kuuluvad järgmised detailid: 6 sepistatud väravahinge ja 1 sepistatud jalgvärava link koos sulguriga (F10). Kahepoolse värava esine maapind on kõrgem kui jalgvärava oma. Jalgvärava lävepakuks on betoonplaat. Eeldan, et kahepoolse värava ees peaks asuma samasugune ning maapind peaks seal olema samas tasapinnas jalgvärava omaga. Põhjus võib peituda selles, et jalgväravat kasutatakse tihedamini kui kahepoolset suurt väravat.
Seisukord Betoonpostide seisukord on hea, üks betoonist muna on sammaldunud, kuna asub vahtra all. Sepis-jalgvärava olukord hea, kõik detailid on olemas ning terved. Kahepoolse sepisvärava olukord on halb. Sepisdetailidest on 5 tk puudu ning 4 on kõverad (F11). Sepisel on näha musta värvi tükke (näha fotol F10).
Ettepanekud • Sepisvärav lasta üle vaadata restauraatoril, kes annab lahenduse kõverate sepisosade restaureerimise ning puuduvate asendamise kohta. • Sepisvärav puhastada mehhaaniliselt lahtisest roostest, katta roostemuundajaga. Seejärel katta sepis kruntvärviga (sobib ka linaõlivärnits) ning mati musta metallivärvimiseks mõeldud värviga. • Betoonpostid ning munad võib samblast puhastada ning katta need samblaseptikuga, aga kuna väravad asuvad suurte puude all, siis ei ole sellel püsivamat tulemust ning sammaldumine jätkub.

F8. Käsme kabeli peavärv, vaade läänest

F9. Käsme kabel ja piirdemüürid 19. sajandi lõpu postkaardil

F10. Sepistatud jalgvärava link koos sulguriga

F11. Kahepoolse värava puuduvad ning kõverad sepsidetailid

3. Hauamonument „Põlvitav naine“, J.Raudsepp, 1937 (pronks), reg. nr. 17041, tähis nr 1
Kirjeldus On peetud Eesti kalmistute üheks väljapaistvaimaks hauatähiseks. Pronksist põlvitav tütarlaps hoiab käes vaasi lilledega (F12). Skulptuuril on signatuur „J.Raudsepp 1937“ ning Soome valukoja kirje „M.Virtanen. Taidevalimo, Soumi“. Skulptuur on püstitatud O.Tiedemanni noorelt surnud tütre hauale. Terve hauaplatsi kujundus on tehtud samuti J.Raudsepa poolt (F13). Skulptuuri mõõtmed: kõrgus 1,09 m; laius 1,14. Skulptuuri aluse mõõtmed: kõrgus 0,3 m; laius 0,7 m; paksus 0,46 m. Hauaplaadi mõõtmed: kõrgus 1,04 m; laius 0,55 m; paksus 0,03 m. Skulptuuri ees on mustast graniidist poleeritud hauaplaat tekstiga „Signe 14.09.1910-17.08.1935“ ning sümbolitena kaks tuvi. Tiedemannide hauaplatsil on hauasammas (A.Tiedemann) ning skulptuur ja kogu kujunduse seob ühtseks tervikuks mustast graniidist ühesuguste mõõtmetega hauaplaadid. Platsi ümber on Käsmu kalmistu ainuke sepisaed, plats on täidetud hall-punase merekruusaga. Kogu platsi ümbritseb hallidest graniitplokkidest vundamendiga piire, kuhu peale on kinnitatud sepi-piirdeaed. Aeda pääseb idapoolse väikese värava kaudu. Platsi lõunaosas kasvab põõsas.
Seisukord Hauaskulptuuri olukord on hea. Kuigi kujul on palju rohelist ja heledamaid niresid, on see looduslikes oludes esinev pronksi oksüdeerumine ning patineerumine. Otseselt skulptuurile kahju tekitavad puud on küll peale 1972. aastat eemaldatud, kuid kuju uures on keskkonna saastet (liiva, okkaid). Skulptuur toetub ristkülikukujulisele poleeritud mustast graniidist alusele, mille olukord on hea. Skulptuur ning alus on sirged, ei ole näha mingeid vajumise märke. Tütarlapse kuju hoiab käes vaasi, kus inventeerimise hetkel olid mulla sisse torgatud kunstlilled. Signe hauaplaadi seisukord on rahuldav, plaadile on kinnitunud samblikud (F14). Võrreldes 1972. aasta inventeerimise mõõtmistega, on skulptuuri ees olev hauaplaat rohkem maa sisse vajunud (1972. aastal oli hauaplaat 0,17 m paksune, nüüd 0,03 m). Piirdeaia olukord on kohati halb. Sepisaed on mustaks värvitud, on näha rohetavat samblikku ning roostetamist. Läänepoolne moodul, mis on kinnitatud A.Tiedemanni hauasamba külge, on vändunud (F15). Sellel küljel kasvasid varasemalt puud, mis oma juurtega kergitasid piirdeaia vundamendiks olevaid graniitplokkide. Sepisaia moodul on kõverdunud ning hauasamba ja vundamendi küljest osaliselt lahti tulnud. Piirdeaia pealmised latid on osaliselt kadunud ning paar tükki oli kõveraks vändunud. Graniitplokkidest vundamendil on osaliselt vuugid tühjad ning läänepoolne kõverdunud mooduliga graniitplakk on tugevasti oma algselt kohalt nihkunud.
Ettepanekud • Kuna välistingimustes on pronksi patineerimist püsivalt vältida võimatu ning patineerumine ei kujuta pronksile ka mingit ohtu, ei ole otstarbekas kuju sellest ka puhastada. Eemaldada tuleks vaid kujule sattuv linnusõnnik ning õnarustesse pidama jäänud lehed-okkad-liiv. • Poleeritud graniitsambad-plaadid puhastada samblikest palja vee ning pehme harjaga. • Vundamendiplokkide tühjad vuugid täita. • Sepisaed lasta üle vaadata restauraatoril, kes annab lahenduse kõverdunud osade restaureerimiseks ning puuduvate asendamiseks. • Sepisaed vajab puhastamist ning metallivärviga uuesti ülevärvimist. • Eemaldada kunstlilled kui ebasobivad, skulptuuri käes olevast vaasist.

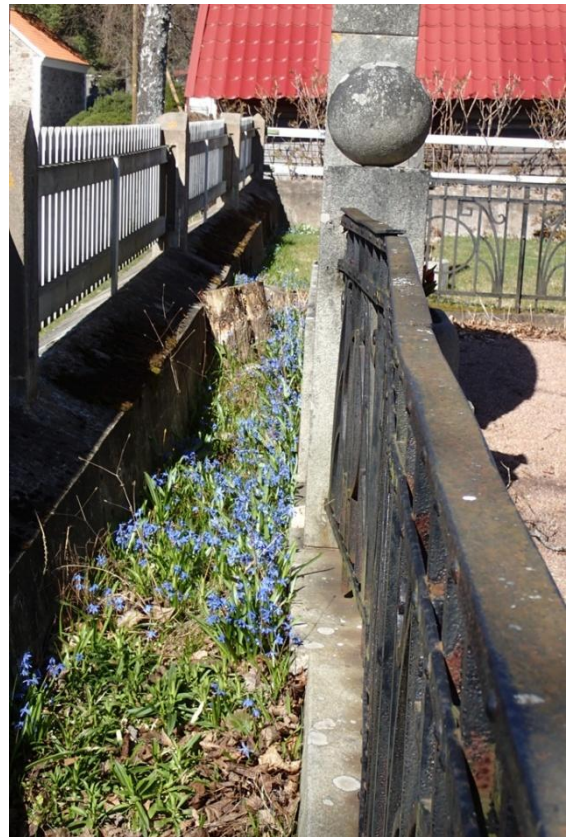
F12. Hauamonument „Põlvitav naine“

F13. Tiedemannide hauaplats

F14. Hauaplaat Signe hauaskulptuuri ees

F15. Vändunud läänepoolne moodul

4. Rist Marie Kaarma haul, 1893 (raud), reg. nr. 17042, tähis nr 34

Kirjeldus

Mälestise nimetuses on nimevormiga eksitud, tegemist on Marie Kaamann`iga. Tüüpiline raudrist 19.sajandi lõpust (F16). Suhteliselt tagasihoidliku dekooriga, ainsaks kaunistuselemendiks viinapuu lehed.

Risti mõõdud: kõrgus 1,37 m; laius 0.7 m.

Risti keskele on kinnitatud kullatud vaskplaat tekstiga: „Siin puhkab Jumala rahu Marie Kaamann 17.10.1871-10.01.1893. Siin lõpnud tema risti tee ja igavene rõm tal käe.“ Kullatud plaat on vastaspoolle kinnitatud raudplekist plaadi külge. Täpselt samasugune rist, kuigi oluliselt parema hooldusastmega, asub kõrvalplatsil tähis nr 33 (samuti kunstimälestis). Hauaplatsil on ka kaks betoonist valatud hauakasti, mis on heas seisukorras ning ilusate profileeringutega. Hauaplatsi ei hooldata.

Seiskord

Rist on jalalt läbi roostetanud ning asetatud platsil olevale betoonist hauakastile. Mõningad viinapuu lehed on küljest ära tulnud või tugevast roostetamisest oma kuju kaotanud. Kullatud vaskplaadi olukord hea ning tekst loetav. Vastasplaadi olukord halvem, raudplekist plaat on tugevalt roostetanud. Betoonkastide olukord hea, on vaid liigselt sammaldunud.

Ettepanekud

- Rist lasta üle vaadata restauraatoril, kes annab lahenduse võimaliku kinnituse kohta alusele.
- Betoonist hauakastid säilitada ning korrastada.
- Sepis puhastada lahtisest roostest (tähelepanu pöörata võimalikele värvitükkidele, mis võivad aimu anda risti algsest värvusest), katta rist roostemuundajaga, kruntvärviga ning mati metallivärviga. Ettevaatusega suhtuda allesolevatesse viinapuu lehtedesse.

F16. Kunstimälestis 17042, rist Marie Kaamanni haual

5. Rist Aleksander Russowi haual, 1898 (raud, vask, kivi), reg. nr. 17043, tähis nr 22

Kirjeldus

Tüüpiline raudrist 19. sajandi lõpust (F17). Aluskivi huvitava vormiga, kihiline (F18). Rist on vähese ning tagasihoidliku dekooriga, südamekujulised motiivid risti haarade otstes ning keskosas. Risti keskosas on kaks kullatud vasknimeplaati.

Risti mõõdud: kõrgus 1,77 m; laius 0,92 m.

Tekst graveeritud nimeplaadile: idas: „Hier ruht in Frieden ALEKSANDER RUSSOW 02.11.1834-12.09.1898“ läänes: „Oh surm kui hea oled sa kehvale ja sellele kes on rammutu. Sir 41, 3“. Hauaplatsil eritunnused puuduvad, tasandatud muruplats.

Seisukord

Rist aluskivi küljes kinni. Rist ise ilma värvita ning ühtlaselt roostetanud, üldine seisukord aga hea. Idapoolne vaskne kullatud nimeplaat on kehvemas seisus kui läänepoolne, kullatist on järel väga väikeses ulatuses, plaadi servades on tumenenud paatina kiht. Tekst on loetav. Läänepoolsel vasksel kullatud nimeplaadil on kullatist rohkem kui poole ulatuses olemas (F19), tekst loetav. Hauaplatsi ei hooldata.

Ettepanekud

- Sepis puhastada lahtisest roostest (tähelepanu pöörata võimalikele värvitükkidele, mis võivad aimu anda risti algsest värvusest), katta rist roostemuundajaga, kruntvärviga ning mati metallivärviga.
- Vasksed kullatud nimeplaadid on patineerunud ning paatina kaitseb plaate välismõjude eest.

F17. Rist Aleksander Russowi haul, 1898

F18. Aleksander Russowi risti kihiline aluskivi

F19. Läänepoolne kullatud nimeplaat

6. Rist Walter Russowi haual, 19/20.saj. (graniit maakivi), reg. nr. 17044, tähis nr 21

Kirjeldus

Hallist graniidist rist toetub hallist graniidist alusele (F20). Risti läänepoolne külg on raiutud ehk kare pind, ülejäänud osa ristist on poleeritud pinnatöötusega. Alussambal on poleeritud vaid idapoolne esifassaad, ülejäänud küljed on karedad.

Risti mõõdud: kõrgus 0,99 m; laius 0,49 m; paksus 0,08m.

Alussamba mõõdud: kõrgus 0,7 m; laius 0,5 m; paksus 0,27 m.

Tekst on raiutud alussamba idapoolsele küljele: „Walter Russow Jer. 31, 3“. Hauaplatsil eritunnused puuduvad, tasandatud muruplats.

Seisukord

Kuna tähis asub suure lehise all, on see põhjustanud ka graniit-tähise tugeva sammaldumise. Alussamba põhjapoolelt küljelt on suur tükk ära (F21), samba allääres olev tekst (Jer. 31, 3) on maapinnaga tasa, mis laseb eeldada, et sammas on ka liigselt maa sisse vajunud või on ümbritsev huumusekiht sammast enda alla matnud. Kõige enam on sammaldunud tähise läänepoolne külg (F22). Graniitrist on aluselt lahti ning logiseb. Rist on samuti tugevalt sammaldunud, rohkem karest küljest ehk lääne poolt. Sambal on ka linnusõnnikut. Hauaplatsi ei hooldata.

Ettepanekud

- Graniitsammas puhastada samblast ning linnusõnnikust. Karedate pindade puhastamiseks võib kasutada vaskharjastega harja. Poleerpindade puhul seda kasutada ei tohi. Poleeritud pindu võib puhastada ainult vee ning pehme harjaga.
- Rist kinnitada seguga alussambale, eelnevalt konsulteerida Muinsuskaitseametiga ja restauraatoriga.

F20. Rist Walter Russowi haual, vaade idast

F21. Alussamba kahjustus

F22. Rist Walter Russowi haul, vaade läänest

7. Rist Huljane Kaamani haua, 1902 (raud, vask, kivi), reg. nr. 17045

Kirjeldus

Mälestise nimetuses on nimevormiga eksitud, tegemist on Juliane Kaman`iga.

Raudrist 20. sajandi algusest, on olnud rikkalikult dekoreeritud – akantuse lehed, risti haarade otstes ristid (F23).

Risti mõõdud: kõrgus 1,33 m; laius 0,75 m.

Kaks kullatud vask-nimeplaati tekstidega: idas „Ma rõõmustan nende pärast kes mulle ütlevad Läheme Jehowa kotta. Laul 122, 1“ läänes „Juliane Kaman 21.10.1882-20.07.1902“. Hauaplatsil eritunnused puuduvad, tasandatud muruplats.

Seisukord

Rist on aluskivi küljes kinni, ilma värvita ning roostekihiga kaetud. Seisukord halb, kuna paljud akantuse lehed ning üks risti ots on ära murdunud. Idapoolne nimeplaatil võib kullatise olemasolu aimata vaid servades. Tekst loetav, plaadi olukord hea. Läänepoolne nimeplaat on paremini säilinud, kullatis enamusel plaadist peal, tekst loetav (F24). Hauaplatsi ei hooldata.

Ettepanekud

- Sepis puhastada lahtisest roostest (tähelepanu pöörata võimalikele värvitükkidele, mis võivad aimu anda risti algsest värvusest), katta rist roostemuundajaga, kruntvärviga ning mati metallivärviga.
- Vasksed kullatud nimeplaadid on patineerunud ning paatina kaitseb plaate välismõjude eest.

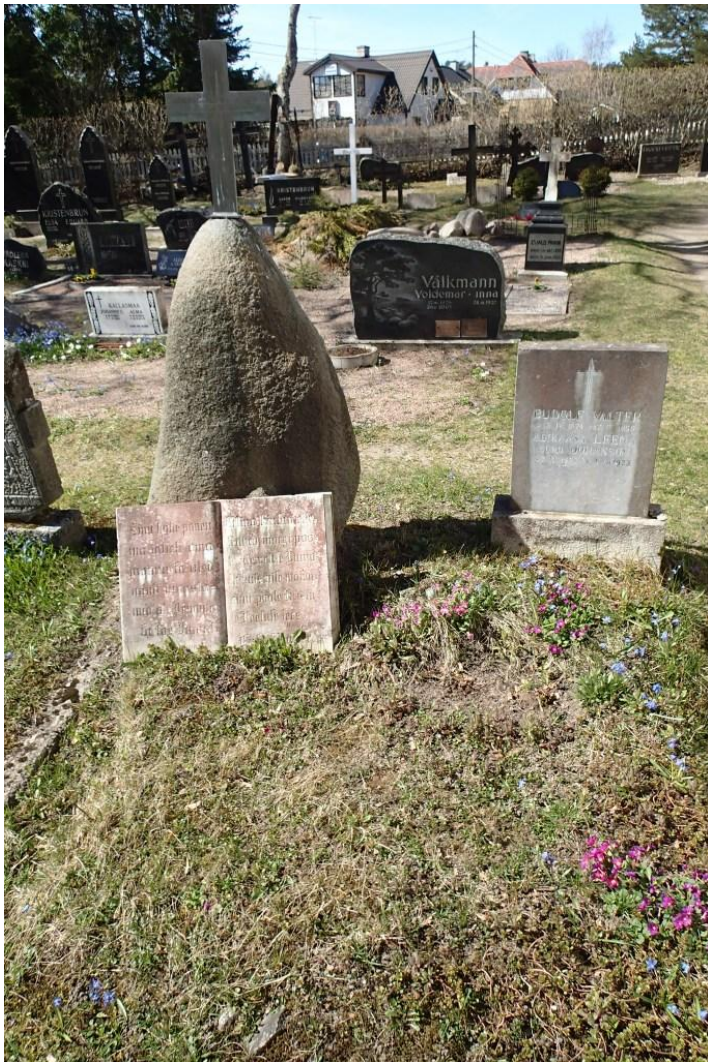

F23. Rist Juliane Kamani haua

F24. Läänepoolne nimeplaat

8. Rist Liisa Walteri haual, 1906 (metall, marmor, kivi), reg. nr. 17046, tähis nr 215
Kirjeldus Vasest rist vabakujulisel graniitsambal, tähise ees maapinnal vastu sammast toetub valgest marmorist lahtine raamat (F25). Risti mõõdud: kõrgus 1,55 m; laius 0,7 m. Graniitsamba mõõdud: kõrgus 0,49 m; laius 0,68; paksus 0,06 m. Marmorist raamatu mõõdud: kõrgus 0,45 m; laius 0,31 m. Tekst ristil; idas „Kes sa ka oled, kes eeskujuliku naise olemusse ei usu, kuid selle risti ette astud aukartuses“; läänes: “ Liisa Walter sünd. Kristenbrun 17.03.1878-09.04.1906“. Tekst raamatus: „Sinu kätte panen ma tallele oma waimu, Sa oled mind lunastanud oh Jehoova, sa tõe Jumal. Mina kiusan etteseatud märgi poole üle Jumala katsumise wõiduanni poole Kristuse Jeesuse sees.“ Marmor-raamatu tähed on sisse lõigatud ning osade tähtede sees näha musta ning kuldset värvi. Hauaplatsi lõunaservas paistab madal betoonist rant. Platsi ei hooldata.
Seisukord Vasest risti seisukord hea, rist aluse küljes kinni. On vaid linnusõnnikuga koos. Vabakujuline, kõrge aluskivi on lääneküljelt natuke sammaldunud. Valgest marmorist raamat on tugevalt viltu ning maa sees. Marmor on tugevalt määrdunud (F26), mis on tingitud meie ilmastikuoludest. Raamatu tähed on algselt olnud mustaks värvitud ning hiljem kuldse värviga üle tehtud. Mõlemat värvi leidis ühtede ja samade tähtede sees.
Ettepanekud • Vasest rist puhastada veega linnusõnnikust. • Marmorist raamat panna kindlamale alusele, et ei puutuks otseselt kokku maapinnaga. • Marmorist raamatut võib puhastada vaid pehme harja ning pesuseebi ja veega. Pesemist tuleb alustada altosast ühtlaselt ülespoole liikudes. Loputada hoolikalt. • Survepesuri ja kemikaalide kasutamine on marmori puhul keelatud.

F25. Liisa Walteri hauatähis

F26. Valgest marmorist raamat Liisa Walteri haua

9. Rist Anu Pruuni haual, 1896 (raud, vask, vaha, metall), reg. nr. 17047, tähis nr 33

Kirjeldus

Tüüpiline raudrist 19. sajandi lõpust (F27). Suhteliselt tagasihoidliku dekooriga, ainsaks elemendiks viinapuu lehed.

Risti mõõtmed: kõrgus 1,38 m; laius 0.73 m.

Risti keskele on kinnitatud kullatud vaskplaat tekstiga: läänes „Anu Pruun. Jaan. 1821-28.12.1896. Mu põrm sai hauda pandud, hing üles taeva kantud Jehowa hoiule“ (F28). Läänepoolsesse külge on kinnitatud kullatud vaskplaat tekstiga, idapoolsesse raudplekist tekstita plaat. Samasuguse dekoreeringuga rist on kaitse all nr 17042, põhjapoolne tähis nr 34. Hauaplatsi ei hooldata ning eritunnused puuduvad, tasandatud muruplats.

Seisukord

Risti seisukord on rahuldav. Rist on aluskivi küljes kinni, värvimata ning roostekihiga kaetud. Dekoreerivad viinapuu lehed on enamuses säilinud. Läänepoolne kullatud vaskplaat on tumenenud, paatinaga kaetud ning kullatist on plaadilt vaid aimata. Tekst on siiski loetav. Idapoolne raudplekist plaat on tugevalt roostetanud. Eeldatavasti on idapoolne lihtne raudplekist plaat olnud selleks, kuhu külge on kinnitatud läänepoolne vask-nimeplaat.

Ettepanekud

- Sepis puhastada lahtisest roostest, tähelepanu pöörata võimalikele värvitükkidele, mis võivad aimu anda risti algsest värvusest, katta rist roostemuundajaga, kruntvärviga ning mati metallivärviga.
- Risti puhastamisel tuleb ettevaatlik olla õrnade raudplekist viinapuulehtede puhastamise ning värvimisega.
- Vasksed kullatud nimeplaadid on patineerunud ning paatina kaitseb plaate välismõjude eest.
- Idapoolne raudplekist plaat asendada samast materjalist ning samasuguste mõõtmetega plaadiga.

F27. Rist Anu Pruuni haual

F28. Läänepoolne kullatud vaskplaat Anu Pruuni ristil

10. Rist Johannes Pruuni haul, 1900 (raud), reg. nr. 17048

Rist on eemaldatud. Ristil olnud vaskplaat on kinnitatud tähise endisel asukohal oleva hauasamba külge (F29). 1972. aasta inventeerimisel oli rist olemas ning heas korras, oli tüübilt sarnane naaberristiga (põhjapoolne, Marie Elisabeth Pruun, samuti eemaldatud).

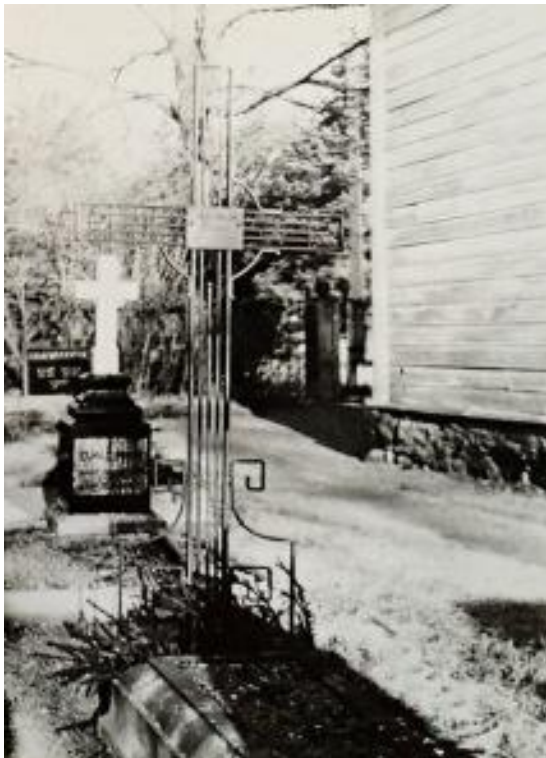
F29. J.Pruuni ristil olnud vaskplaat, vasakpoolne.

11. Rist Maria Pruuni haua, 1920/30.aastad (raud), reg. nr. 17050

Mälestise nimetuses on nimevormiga eksitud, tegemist on Marie Elisabeth Pruun`iga. Rist on eemaldatud. Ristil olnud vaskplaat on kinnitatud tähise endisel asukohal oleva hauasamba külge (F30). 1972. aasta inventeerimisel oli rist olemas ning heas korras (F31).

F30. J.Pruuni ning M.E.Pruuni ristide vaskplaadid

F31. Marie Elisabeth Pruuni rist 1972. aastal

12. Rist Evald Pruuni haua, 1925 (marmor, graniit), reg. nr. 17049, tähis 187
Kirjeldus Hauasammas koosneb neljast üksteise külge kinnituvast osast. Valgest marmorist rist mustast graniidist poleeritud alussambal, mis omakord toetub hallist graniidist alusele (F32). Risti mõõdud: kõrgus 0,52 m; laius 0,05 m Mustast graniidist alussamba mõõdud: kõrgus (kuni marmorist ristini) 0,6 m; laius 0,34 m. Tekst alumisel sambal kõrgreljeefis: „Evald Pruun sünd. 14.okt. 1905 surn. 21.jaan. 1925“. Hauatähise ees on madalate servadega marmorist piiretega hauakast, mis on täidetud hallikirju merekruusaga. Samba ees ümmargune, maasse süvendatud betoonist lillepott, kus sees lilled. Hauaplatsi hooldatakse.
Seisukord Marmorist risti seisukord on avariiline. Ristil on alumises osas ida- ja läänepoolsetel suured praod (F33), mis sinna sattuva vee külmumise tagajärjel võivad risti pooleks lüüa. Rist liigub alusel ning kõva tuulega on seda liikumist näha. Rist kinnitub mustast poleeritud graniidist ilusate profileeringutega madalamale alusele, mis on omakorda kinnitatud mustast graniidist tahuka külge. Ka see kinnitus on lahti ning logiseb ohtlikult alussambal (F34). Marmorist rist on ilmastiku mõjul tumenenud ning sammaldunud. Mustast graniidist sammaste olukord hea. Hauaplatsi marmorist madalate piirete olukord on hea. Marmor on pisut sammaldunud ning tumenenud, aga antud tingimustes siiski üllatavalt hästi vastu pidanud.
Ettepanekud • Marmorist rist tuleb esmajärjekorras restaureerida Muinsuskaitseameti tegevusloaga restauraatori poolt. Kui see pole võimalik, tuleks kaaluda risti eemaldamist sambalt ning kabelisse varjule viimist, et rist ei saaks enam rohkem kahjustatud. • Alumist mustast graniidist poleeritud sammast võib puhastada keskkonna saastest ning linnusõnnikust puhta veega.

F32. Rist Evald Pruuni haua

F33. Risti alumises osas olevad praod

F34. Alussamba lahtine kinnituskoht

13. Rist Männiku haua kõrval, 19/20.saj. (raud, kivi), reg. nr. 17051.

Selle mälestise tuvastamisega on raskusi, kuna rohkem alusandmeid, kui mälestise nimetus, pole. Kalmistul on üle 30 Männiku-nimelise hauatähise. Seetõttu käesolev mälestis siin kajastust ei leia.

14. Rist Gustav Esloni haua kõrval, 1915 (raud), reg. nr. 17052, tähis nr 40
Kirjeldus Mälestise nimetus ning reaalne olukord ei lähe kokku. Rohkem alusandmeid kui mälestise nimetus, pole. Kõige lähem on nimetusele Gustav Esloni haul olev rist, mitte kõrval. Siinkohal ongi käsitletud Gustav Esloni risti. Tegemist on 20. sajandi alguse raudristiga. Risti otsad on kandilised ning keskel on kolmikvarrasmotiiv (F35). Risti mõõtmed: kõrgus 1,52 m; laius 0,72m. Ristile on kinnitatud uus metallist nimeplaat, kus on tekst: „Gustav Eslon 1847-1915“. Nimeplaat on risti keskele kinnitatud raud-wardast kinnitise. Hauaplats on piiratud rusika suuruste graniitkividega, mis on osaliselt maa sees. Ühisel hauaplatsil on neli raudristi, mis kõik kuuluvad Eslonite perekonnale (F36). Hauaplats on kaetud muruga.
Seisukord Risti olukord hea, värvimata ning roostekihiga kaetud. Rist on aluskivi küljes kinni. Hauaplats on hooldamata.
Ettepanekud Sepis puhastada lahtisest roostest, tähelepanu pöörata võimalikele värvitükkidele, mis võivad aimu anda risti algsest värvusest, katta rist roostemuundajaga, kruntvärviga ning mati metallivärviga.

F35. Rist Gustav Esloni haual

F36. Eslonite perekonna hauaplats

15. Rist Hilde Vogti haua kõrval (raud, kivi), reg. nr. 17053, tähis nr 48

Kirjeldus

19. sajandi lõpu südamekujuliste ristiotstega raudrist (F37).

Risti mõõtmed: kõrgus 1,38 m; laius 0,74 m.

Ristil puudub nimesilt, mis 1972. aastal veel olemas oli. Seal oli tekst: "Siin hingab Jumala rahus Josep Laderli sünd. 21. Juni 1874 surn. 21 veebr. 1890". Hauaplatsil on mõlemal pool risti kaks ümmargust betoonist lillevaasi, mis on rohtunud. Plats on täidetud merekruusaga.
--

Seisukord

Risti seisukord rahuldav, värvimata ning roostekihiga kaetud. Rist on aluskivi küljes kinni. Vask-nimeplaadid puudu. Ristil olemas kõik algsed detailid.
--

Ettepanekud

• Sepis puhastada lahtisest roostest, tähelepanu pöörata võimalikele värvitükkidele, mis võivad aimu anda risti algsest värvusest, katta rist roostemuundajaga, kruntvärviga ning mati metallivärviga.• Paigaldada ristile uus nimeplaat võttes aluseks 1972. aasta inventeerimise andmed ning eeskujuks tähiste 31 ja 32 ristide nimeplaadi kuju ja šrifti.

F37. Rist Josep Laderli haul

16. Rist Aaviku haua kõrval (raud, kivi), reg. nr. 17054, tähis 357

Kirjeldus

Risti tuvastamisega on raskusi, kuna kalmistul on kaks Aaviku-nimelist hauatähist, millest ühel on nimevorm „Aawiku“. Kuna Aaviku haua (tähis 49) kõrval olev raudrist on eemaldatud, siis on praegu hinnatud tähist nr 357.

Tegemist on 19. sajandi lõpu tüüpilise raudristiga (F38). Rist on tagasihoidlikult dekoreeritud.

Risti mõõdud: kõrgus 1,39 m; laius 0,72 m.

Hauaplatsil eritunnused puuduvad, kaetud muruga.

Seisukord

Risti seisukord halb, rist on roostes ning värvimata. Rist on aluskivi küljes kinni. Nimeplaadid puudu. Puudu on ka üks neljast keskosa ümbritsenud haardest (F39). 1972. aasta inventeerimine on maininud viinapuu lehti, millest praeguseks pole ühtegi järel.

Ettepanekud

- Sepis puhastada lahtisest roostest, tähelepanu pöörata võimalikele värvitükkidele, mis võivad aimu anda risti algsest värvusest, katta rist roostemuundajaga, kruntvärviga ning mati metallivärviga.

F38. Rist Aaviku haua kõrval

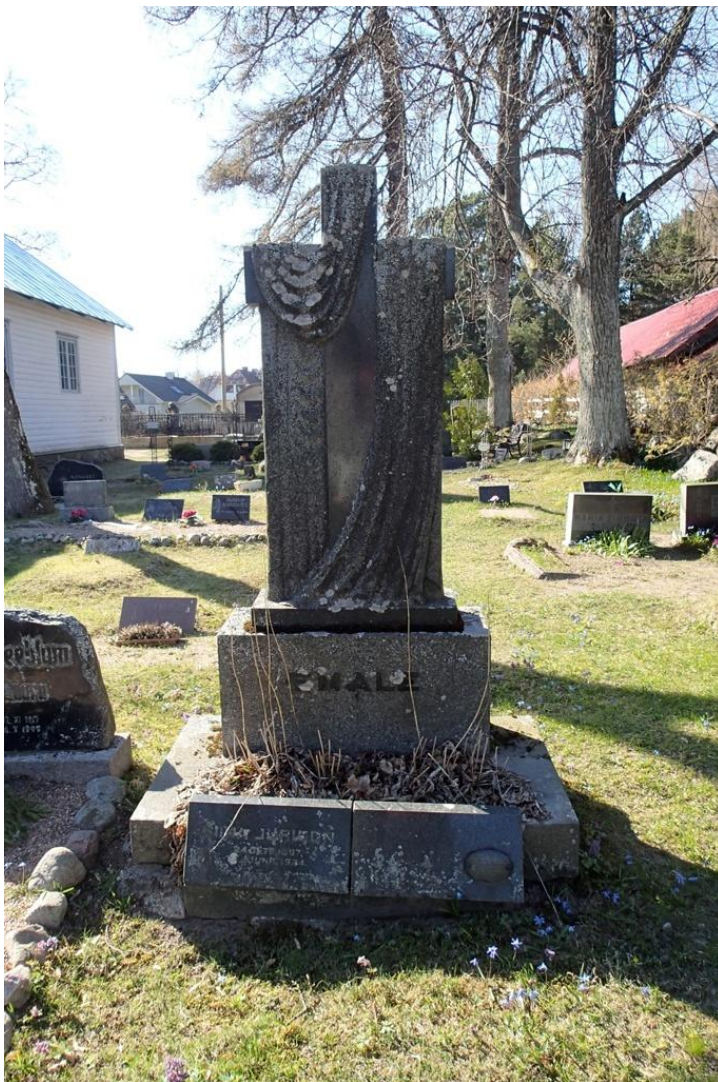

F39. Ristilt puuduvad detailid

17. Monument „Emale“ , tähis nr 72
Kirjeldus Tegemist on 1930-ndatest aastatest Aleksander Eduard Jürgensi raidkivitöökojast pärit hauasambaga. Üks väljapaistvamaid ning hingestatumaid sambaid kalmistul. Sammas koosneb kolmest osast. Mustast graniidist poleeritud rist on kaetud hallist graniidist välja tahatud linaga (F40). Alumine sammas on hallist graniidist ning selle idaküljel on kõrgreljeefis tähed EMALE. Hauasamba alumise vundamendi moodustab hallist graniidist alus, kus samba idaküljel on jäetud lillede jaoks kast. Risti mõõtmed: kõrgus 1,48 m; laius 1,68 m; Alussamba mõõtmed: kõrgus 0,43 m; laius 0,91 m; paksus 0,33 m. Samba ees on kaks mustast graniidist poleeritud hauatahvlit (F41). Vasakpoolsel tekst: „Minna Jürisson 24.12.1857-14.06.1934.“ Parempoolsel tahvlile kinnitatud vaskplaat tekstiga: „JAAKUB VEINTROP sünd. 09.11.1849 surn. 30.04.1891. Bohiatuma hädda seest hüüan mina sinu poole Jehoova.“ Hauatahvlite mõõtmed: kõrgus 0,23 m; laius 0,46 m; paksus 0,04 m. Hauaplats on hooldamata.
Seisukord Tähis on suurte puude all seismisest sammaldunud, mis annab talle aga omamoodi uue väljanägemise (F42). Sammas on põhja poole kaldu. Muidu on samba üldine seisukord hea. Pragusid ega muid suuremaid kahjustusi pole. Võrreldes 1972. aasta pildiga (F43) on samba esist kujundust pisut muudetud - hauatahvlid on tõstetud lillekasti esimese astme peale. See muudab kogu kompositsiooni väljanägemise halvemaks. Tahvlid on samuti viltu ning vajavad puhastamist, kuna vasakpoolse tekst on muutunud loetamatuks. Lillekastis on kuivanud taimed.
Ettepanekud Hauasamba poleeritud mustast graniidist risti ning sama töötusega tähed puhastada

puhta vee ning pehme harjaga, ülejäänud karedalt töödeldud lina-osa võiks säilitada oma omapärase samblaga kaetud väljanägemise. Kuna graniit on väga tugeva struktuuriga, siis ei tekita samblikud ega samblad graniidile suuremat kahju.

- Võrreldes praegust olukorda 1972. aasta fotoga, siis tundub, et samba viltuvajumine on peatunud, olukord pole halvemaks läinud. Sel juhul pole samba sirgeks ajamise tööd primaarsed, üle tuleb vaadata vaid samba esiste graniitvundamentide ja tahvlite olukord ning sirgestamisvajadus.
- Lillekast puhastada sodist ning lehtedest ja asendada lillede või mõne muu madala püsikuliigiga, mis ei hakka varjama sammast ega teksti.
- Eemaldada ristiga osa ning alussamba liitekohal olev roheline sammal (F44), sest sinna kogunev niiskus võib pääseda ühenduskoha vuukidesse ning neid lagundada. Sambla eemaldamise järgselt kontrollida üle liitekohtade olukord ning vajadusel vuugid täita.
- Samba ees olevad mustast poleeritud graniidist hauatahvlid puhastada puhta vee ning lapi või pehme harjaga, kuna tekst on muutunud loetamatuks. Tahvlid tõsta kas samba ette või mõlemale poole kõrvale, et taastada samba algne väljanägemine.

F40. Monument „Emale“, vaade idast

F41. Samba ees olevad hauatahvlid

F42. Vaade läänest

F43. Hauasammas „Emale“ 1972. aastal, vaade idast

F44. Ristiga osa ning alussamba liitekohal olev sammal

18. Malmrist Hindrek Kaamanni haul, 1871, tähis nr. 149

Kirjeldus

Tegemist Käsmu kalmistu vanima dateeritud malmristiga (F45).

Risti mõõdud: kõrgus 0,85 m; laius 0,5 m.

Tekst tähisel on sisse valatud: läänes: „Hindrek Kaamann“ idas: „Sünd. 01.okt. 1794 surm. 26.okt. 1871“. Tähise mõlemal küljel on kaks sisse valatud viisnurka. Hauaplats on kaetud muruga, eritunnused puuduvad.

Seisukord

Rist on aluskivi küljes kinni ning heas seisukorras. Rist on küll roostekihiga kaetud ning läänepoolsel küljel risti keskosas rohelised nired (F46). Risti ülaosa vähesel määral sammaldunud.

Ettepanekud

- Sepis puhastada lahtisest roostest, tähelepanu pöörata võimalikele värvitükkidele, mis võivad aimu anda risti algsest värvusest, katta rist roostemuundajaga, kruntvärviga ning mati metallivärviga.

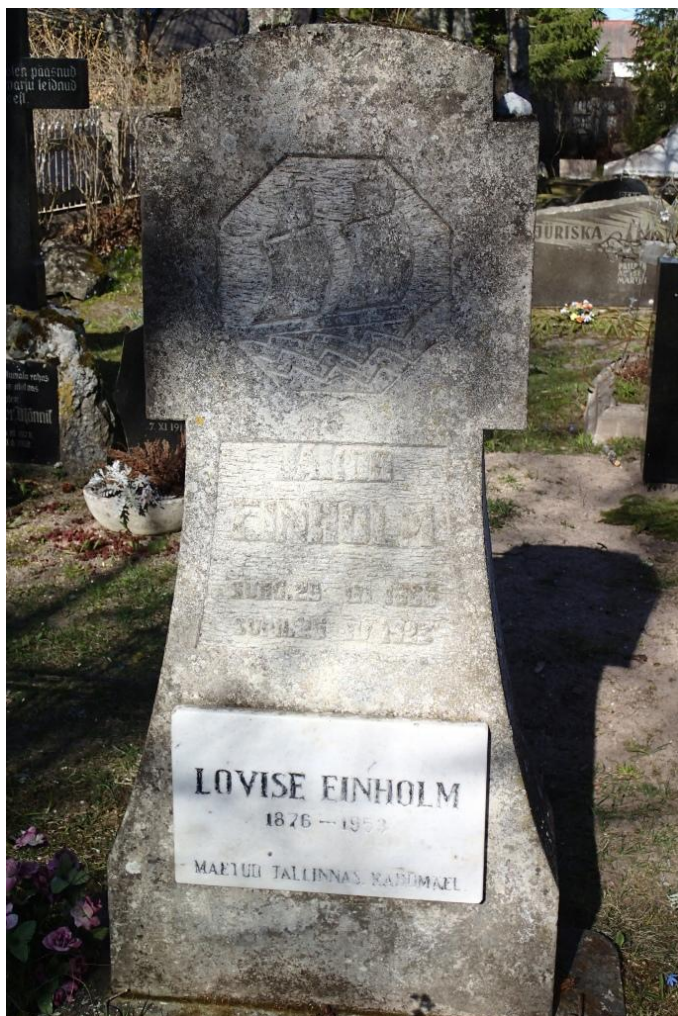

F45. Malmrist, vaade idast

F46. Malmrist, vaade läänest

19. Monument laeva reljeefiga, Jakob Einholm, tähis nr 281
Kirjeldus Hauasammas laeva reljeefiga 1920-ndatest (F47). See on üks väheseid dolomiidist hauatähiseid kalmistul. J.Einholm oli elukutselt rätsep, kellele tema kaptenist pojad lasid Saaremaal hauatähise teha ning Käsmu kalmistule püstitada. Samba mõõdud: kõrgus 1,25 m; laius 0,59 m; paksus 0,22 m. Tekst ning laeva kujutis sambal on kõrgreljeefne: „Jakob Einholm sünd. 29.05.1866 surm. 26.04.1923“. Samba allosasse on lisatud valgest marmorist tahvel. Tahvli mõõdud: kõrgus 0,24 m; laius 0,4 m; paksus 0,02 m. Tekst tahvilil: „Lovise Einholm 1876-1953. Maetud Tallinnas Rahumäel.“ Hauaplatsi ette on istutatud mingi igihaljas taim ning samba kõrvale torgatud maa sisse kunstililled. Muud eritunnused puuduvad, samba ees tasandatud muruplats.
Seisukord Samba seisukord on rahuldav. Samba ülemine osa on sammaldunud, kuna asub puude all ning suhteliselt varjulises kohas. Võrreldes 1972. aasta fotoga (F48) tundub, et sammast on vahepeal puhastatud. Marmortahvel on samba külge kinnitatud eeldatavasti mingi sideainega, sest puur-augud puuduvad. Tahvel ei sobi samba külge, oleks sobinud paigutada sambast eraldi ette maapinnale. Marmortahvli ülemise serva äärde jääb niiskus pidama ning seal on vetika- ning samblikukahjustused. Plaadi eemaldamine sambalt ilma seda rikkumata, on võimatu ning seetõttu ka keelatud.
Ettepanekud • Dolomiitsammas vajab päikest ning õhuliikumist, kuna dolomiit on vettimav kivim. Harvendada samba kohale ulatuvate puude oksid ning eemaldada piirdemüüri ääres ülekasvanud võsa, mis varjab hauaplatsi päikesevalgust. • Samba puhastamist tuleb alustada marmorplaadist, kuid eelnevalt tuleb selle all olev dolomiitpind märjaks kasta, et poorid täituksid veega ning ei võtaks marmorist tulevat mustust endasse. Marmorist tahvlit võib puhastada vaid pehme harja ning pesuseebi ja veega. Pesemist tuleb alustada altosast ühtlaselt ülespoole liikudes. Loputada hoolikalt. • Et mitte vigastada samba reljeefset laevakujutist ning tekste, võib sammast pesta vaid neutraalse pesuvahendi, sooja vee ning pehme pesuharjaga. Seda tuleb teha alustades altpoolt ning liikudes üles. • Enne dolomiitpinna pesemist tuleb sambal olev marmorplaat veetihedalt kinni katta, et sambalt allanirisev must vesi ei imbuks marmorkivisse. • Survepesuri ja kemikaalide kasutamine marmori ning dolomiidi puhul on keelatud.

F47. Monument laeva reljeefiga, Jakob Einholm, vaade idast

F48. Monument laeva reljeefiga, 1972. aastast

20. Monument kirjanik Igor Vsevoložkile (1903-1967), tähis nr. 334

Kirjeldus

Skulptor August Vommi poolt kavandatud hauamonument Nõukogude Liidu kirjanik Igor Vsevoložki hauale (F49). Suurel punakal graniitplokil on kirjaniku pronksist portreereljeef ja sümboolne autogramm samast materjalist. Samba ülaservas on nimi. Hauaplats on piiratud massiivsete graniitääristega ja muruplatsiga keskel. Samba ning platsi kujundus on lihtne ning selge.³⁴

Samba mõõtmed: kõrgus 0,81 m; laius 1,23 m; paksus 0,26 m.

Samba aluse mõõtmed: kõrgus 0,1 m; laius 1,78 m; paksus 0,45 m.

Tekst sambal kõrgreljeefis ning daatumid vasest: „Игорь Всеволожкии 05.08.1903-28.09.1967.“

Kirjaniku samba ees on väiksem sama stiili järgiv hauatähis, punasest graniidist tahukas, kuhu on sisse raiutud tekst: „Всеволожкая Нина Сергеевна 1902-1970“.

Väiksema hauasamba mõõtmed: kõrgus 0,51 m; laius 0,54 m; paksus 0,13m.

Samba ees on kunstillid.

Seisukord

Hauaplatsi seisukord on halb, on toimunud suured vajumised-tõusmised (F50). Need on olnud tingitud hauaplatsi lääneküljel kasvanud puude juurtest, mis on sammast koos platsi läänepoolsete piiretega kergitanud. Plats on keskelt lohku vajunud. Kuna platsi piirded on graniit-tahukatest, siis ei ole mingeid murdumisi toimunud vaid tahukad on liitekohtadest järgi andnud. Platsi vajumised tunduvad olevat peatunud.

Samba olukord on hea, kuigi sammas on tugevasti lõuna poole kaldu (F51). Kuna hauaplatsi lääneküljel olevad puud on eemaldatud, siis on tugevalt sammaldunud vaid alusvundament. Samba vasksest portreereljeefist on valgunud kivipinnale rohelised nired (F52). Hauaplats on hooldamata ning tugevalt rohtunud. Algselt oli hauaplatsi vahetu esine täidetud paekillustikuga ning haudade kohal oli muruplats.

Ettepanekud

- Hauaplatsi korrastamiseks tuleb sammas ning piirded sirgemale alusele loodida.
- Taastada A.Vommi esialgne platsikujundus, kus samba esine on kaetud täidetud paekillustikuga ning ülejäänud plats muruga.

³⁴ ERA. Käsmu kalmistu ja kabelite ... lk 13

F49. Monument kirjanik Igor Vsevoložkile

F50. Hauaplatsi vajumised, vaade põhjast

F51. Hauakivi vajumised, vaade läänest

F52. Samba vasksest portreereljeefist on valgunud kivipinnale rohelised nired

21. Rist A.J.Männikky, raudpärg vitriinis, 1904, tähis nr. 20

Kirjeldus

Tegemist on Käsmu kalmistu ainsa kalmul oleva vitriinis plekkpärjaga (F53). Hauaplats koosneb raudristist, raudplekist vitriinis olevast plekkpärjast ning marmortahvlist, mis pärinevad 20. sajandi algusest.

Raudristi mõõdud: kõrgus 1,68 m; laius 0,97 m.

Ristil on kaks vasest kullatud plaati, kus on tekst: idas „Siin hingab Jumala rahu Alfred Johannes Männikky 17.11.1887-24.01.1904“ läänes „Sa elad küll üürikeselt, siin kurja ilma sees. Nüüd aga maitsed igavest suurt rõõmu, mis on käes“. Raudristil on kaunistuseks raudplekist roosid ning akantuselehed.

Marmortahvli mõõdud: kõrgus 0,9 m; laius 0,15 m.

Tahvilil tekst: „Ta õitses hommikul ja oli haljas, enne lõunat lõigati ta ära ja ta kuivas ära“.

Raudplekist vitriin mõõdud (F54): kõrgus 0,91 m; laius 0,65 m; paksus 0,23 m.

Vitriinis on plekkpärg, millel on 8 valget portselanist roosi, sirelid õite ja lehtedega, kaks palmioksa, tammeoksad koos puidust tõrudega. Vitriini katab kaks klaasipoolt. Vitriin on suletud tabalukuga ning kinnitatud risti allosa külge raudketiga. Ülaosas on vitriin kinnitatud traadiga risti külge. Vitriin toetub risti aluskivile.

Hauaplatsi ees on madalaservaline betoonist hauakast.

Seisukord

Raudristi olukord hea, kõik detailid on säilinud, rist on värvimata ning roostega kaetud. Raudplekist rooside lehtedel ning risti haarade otstel on märgata heleda värvi tükke, mis lubab oletada, et rist on olnud värvitud heledaks või hõbedaseks (F55). Vasksed kullatud nimeplaadid on hästi säilinud, puudu on vaid põhjapoolne kinnituspolt. Kullatis on paremini säilinud läänepoolsel plaadil. Tekst loetav.

Vitriini olukord on rahuldav, on roostega kaetud. Ka vitriinil on kohati märgata heledaid värvi tükke. Vitriini ees olev parempoolne klaas on alt nurgast katki, mis tähendab, et õhukindel keskkond vitriini sees on hävinud ning plekk-pärg on hakanud intensiivsemalt roostetama. Paljud sireliõied on vitriini põhja kukkunud, seal leidub ka ohtralt värvipuru. Lehtedel on kohati märgata veel rohelist tooni. Roosid on arvatavasti olnudki valged ning õrnalt läbikumavad (F56). Kahest puidust tammetõrust on alles vaid üks, teisest järgi vaid tõru müts. Vitriinil on taga all- ning ülaservas aasad, kust alt on pandud läbi raudkett (F57), mis ei ole lukustatud. Ülevalt aasadest on vitriin risti külge kinnitatud traadiga. Vitriini parempoolse kinnituse ees on roostes tabalukk ning vasakpoolne kinnitus on katki.

Marmorist plaat on tumenenud, aga olukord pole avariiline. Tekst plaadil on loetav.

Ettepanekud

- Kuna raudristil on palju raudplekist keerukaid detaile (roosid, akantuselehed), siis selle roostest puhastamisel ning risti uuesti värvimisel peab olema väga ettevaatlik ning kaaluma töö otstarbekust.
- Kullatud vaskse nimeplaadi puuduolev kinnituspolt asendada. Mitte kasutada tänapäevaseid ristpeaga polte vaid leida sobiv ning algsega võimalikult sarnane lahendus.
- Plekk-pärja puhul kaaluda kas restaureerimist või konserveerimist ja viimist ilmastikumõjude eest varjule (kabeli pööningule).
- Kuna Käsmu kalmistul on säilinud küll plekkpärja aga ei ühtegi vitriini, siis tuleb vitriin säilitada, konserveerida ning kaaluda ilmastiku eest varjule viimist.
- Marmorist tahvel puhastada pesuseebi, pehme harja ja veega ning asetada kindlamale alusele, et ei oleks kokkupuutes maapinnaga.

F53. Rist A.J.Männikky, raudpärj vitriinis

F54. Vitriin plekk-pärjaga

F55. Ristil on näha värvitükid

F56. Portselanist roosiõis ning sirelid

F57. Vitriini alumised kinnitusaasad

5. KOKKUVÕTE

Käesolev töö käsitleb Käsmu kalmistu inventeerimist, kunstimälestiste ja teiste tähelepanuväärsete hauatähiste seisukorra hinnanguid ning ettepanekuid nende seisukorra parandamiseks. Põhjalikumalt on peatunud Käsmu kalmistu kujunemisel ning vanimatel hauatähistel.

Peamise allikana on töös toetunud 1972. aasta EKE Projekti ning Lembit Odrese poolt koostatud inventeerimise andmetele. Tänu sellise algmaterjali olemasolule saab teha järeldusi viimase neljakümne aastaga toimunud muudatustele Käsmu kalmistul.

- Neljakümne aastaga on eemaldatud kalmistult märkimisväärne arv raudriste ehk 19.-20. sajandi alguse kalmistu kultuurkihti. 106 raudristi on pidanud loovutama oma koha uutele tähistele või tühjale kohale.
- Kuigi 70-ndatel oli puuriste kasutusel küll rohkem kui tänapäeval, ei ole see igivana traditsioon veel praegugi päris kadunud. Käsmu kalmistul on tänapäevalgi paar puust valgeks värvitud risti, mis on kasutusel pikaajaliste tähistena. Kahjuks on aga kadunud Käsmule iseloomulik ristiotste kolmiklehe vorm.
- Kuigi oma kohtadelt on eemaldatud palju tähiseid, on käsmulased hoidnud oma kodukoha ajaloo seisukohalt olulisi haudu ja tähiseid. Sinn hulka kuuluvad Käsmu kaptenid, merekooli asutajad ning vanimad teadaolevad Käsmu põlispered.

Uurides kunstimälestiste ning väljapaistvate hauatähiste olukorda kalmistul järeldasin, et:

- Peaaegu kõik uuritud hauatähised asuvad hooldamata hauaplatsidel või hooldatakse neid väga harva.
- Ajaloolised raudristid vajavad hooldamist rooste eemaldamise ning värvimise näol. Esiteks kaitseb see metalli ilmastikuolude eest ning teiseks ei tõuse ka kõige ebateadlikuma inimese käsi korralikult hooldatud vana risti eemaldama. Kuigi tuleb tunnistada, et Käsmu kalmistul oli näha ka ilusasti üle värvitud ning uute nimeplaatidega varustatud 19. sajandi raudriste väärilt omal kohal hooldatud hauaplatsi peatsis.
- Marmorist ning graniidist ristide olukord kalmistul on väga halb. Ristid on tihti aluse küljest lahti ning mõni suurem marutorm või hoolimatu ümberkäimine võib nii mõnegi risti purustada.
- Kuigi soovitasin oma ettepanekutes graniidist hauasambad samblast ning samblikest puhastada, ei ole tarvilik kõik kalmistu graniitsambad puhtaks nühhkida. Esiteks kasvab sammal suurte puude all olevatele sammastele ruttu tagasi ning teiseks tuleb lasta ka kalmistul väärilt vananeda. Puhastamisel võiks aluseks võtta hauasamba teksti loetavuse.
- Marmori, kui meie kliimasse mitesobiva kivimi hooldust peaks vajaduse ilmnedes siiski tegema. See väärstab seda õrna ning kaunist materjali ning annab talle pikema eluea.

Käsmu kalmistu on oma praegustes piirides olnud arvatavasti väga pikka aega. Eeldan, et esimesed matused toimusid pigem kabelist lõuna ja lääne poole, sest põhja pool on meie vanemas kalmistukultuuris olnud pigem ebasoositud ning ebausuga seotud ilmakaar. Seda on tõdetud näiteks ka mitmete Hiiumaa kalmistute puhul, et kabelitest-kirikutest põhja jäänud kalmistuosades on matuseid hõredamalt.³⁵ Kalmistu paiknemine pikka aega samades piirides tähendab aga ülematmisi ning paratamatult ka vanade hauatähiste asendamisi vastavalt uuele moele või uuele platsiomanikule.

- Käsmu kalmistul on küll palju kihistusi, kuid tema väiksusest tulenevalt on kadunud kõige vanemad, millest võib siiski kalmistul veel jälgi leida.

Töös ei leidnud käsitlemist nii mitmedki olulised probleemid. Siiski on autoril plaanis nendega oma igapäevases töös edasi tegeleda. Näiteks on meie kalmistute üldisem ning suurim probleem, mida teha eemaldatud hauatähistega ning kuidas vältida ajalooliste hauatähiste eemaldamist. Olgugi, et seda keelavad nii Muinsuskaitseseadus kui ka Kalmistuseadus, tuleb tunnistada, et selline praktika on jätkuvalt jõus.

- Segadused riiklike kunstimälestiste nimetuste ning asukohtadega vajavad riigi poolset lahendamist.
- Edaspidiselt on vaja lahendada kalmistu eemaldatud hauatähiste eksponeerimise küsimus. Praegune olukord, kus tähised koondatakse kahte suuremasse hunnikusse kalmistu kirdenurka ning lõunaküljele, on lubamatu.
- Hooldust vajavad hauatähiste korrastamiseks oleks oluline korraldada lastelaagreid või kohalikele koolitusi, mille raames jagatakse nii oskusteavet kui ka tehakse reaalselt kalmistu heaks töid. Selline tegevus on jätkusuutlik nii pikas perspektiivis, kui ka on selle efekt kohene korrastatud kalmistu üldilmet vaadates.
- Välja on tarvis töötada efektiivseim vorm, kuidas Käsmu kalmistu inventeerimise tulemusi saaks avalikult kasutada. Iga hauatähis võiks olla lingitud pildiga ning kultuurilooliste ning väljapaistvate hauatähiste puhul peaks olema võimalus lisada nende juurde ka asjakohast teksti.

Kokkuvõtvalt võib nentida, et kui sarnased alusmaterjalid oleksid iga ajaloolise kalmistu kohta, oleks meil parem ülevaade Eesti kalmistutel leiduvatest väärtustest ning oleks kergem leida neile ka väärtuse skaalal oma koht. Selge on, et kalmistud ei saa laieneda lõpmatult ning pealematmised on paratamatu nähtus, aga selle käigus ei tohi me kaotada kõiki kalmistul olevaid kihistusi, sepisristidest emailitud plekk-tahvliteni.

³⁵ Hiiumaa kalmistud. Hiiumaa Muinsuskaitse Selts

6. KASUTATUD ALLIKAD JA KIRJANDUS

Allikad ning käsikirjad

- **ERA=ERA.T-32.4-1.241.** Käsnu kalmistu ja kabelite uurimine ning korrastamise ettepanekud. Kaust IV B. Köide Käsnu kalmistu ja kabelid; fotod ja plaanid. Tallinn 1974.
- **Karileet, U. 2013.** EELK Käsnu koguduse ja kiriku ajalugu 1945–2012. EELK Usuteaduse Instituut, Usuteaduskond.
- **Tammik, R.** Haljala kihelkond. Käsikiri, Haljala koduloomuuseum.

Kirjandus

- Hiiumaa Muinsuskaitse Selts (koostaja). 2013. Hiiumaa kalmistud. Kärkla.
- **Juske, A. 2003.** Käsnu 550. Tallinn.
- **Kreem, T.-M.** 2010. Viisipäraselt ehitatud. Luterlik kirikuehitus, -arhitektuur ja -kunst Eestis Aleksander II ajal (1855-1881). Tallinn.
- **Kristenbrun, K., Kurepalu, A.** 1994. Käsnu. Tallinn.
- **Kõuts, E., Valk, H. 1998.** Rist ja raud: Põhja-Eesti külaseppade 18. ja 19. sajandil tehtud kalmuriste. Tallinn.
- **Mäesalu, I.** Hauatähised. Ajalugu ja hooldus. Infovoldik. Muinsuskaitseamet.
- **Paulus, A. (koostaja) 2010.** Uurimusi Lahemaa ajaloolistest maastikest. Teadusartiklid kultuuripärandist. Tallinn.
- **Tarvel, E. 1983.** Lahemaa ajalugu. Tallinn.
- **Torp-Kõivupuu, M. 2003.** Surmakultuuri muutumine ajas : ajaloolise Võrumaa matusekombestiku näitel. Tallinn
- **Valk, H. 1994.** Kirikaiad ja külakalmistud. Horisont. 7/94
- **Vedru, G. 2001.** Põhja-Eesti muinasaegsest rannikukasutusest. Eesti Arheoloogia Ajakiri. 5/2

Internet

- Kriiska, A. Kroodi ja Vihasoo III asula Eesti varaneoliitiliste kultuurühmade kontekstis. <http://ethesis.helsinki.fi/julkaisut/hum/kultt/vk/kriiska/tekstid/08.html> 23.04.14
- <http://register.muinas.ee/?menuID=monument&action=view&id=16072> 02.05.14
- Kudjape plekkpärjad koguti kabelisse. <http://www.saarlane.ee/uudised/uudis.asp?newsid=17469&kat=1> 04.04.14
- Rajari, E. Kalmistukultuuri muutumisest Eesti alal. <http://aerling.blogspot.com/2011/04/kalmistukultuuri-muutumisest-est-ial.html> 04.04.14
- <http://www.wdl.org/en/item/2571/view/1/10/> 01.05.14
- <http://dspace.utlib.ee/dspace/handle/10062/223> 01.05.14
- <http://www.kasnu.ee/content/vanad-kaardid> 30.04.14
- Valk, H. Lõuna-Eesti XIII – XVII/XVIII sajandi külakalmistud rahvatraditsioonis ja uskumustes. <http://www.folklore.ee/ri/pubte/ee/usund/eesti/valkh.pdf> lk 454. 03.05.14

7. LISAD

Lisa 1 KALMISTU INVENTEERIMISE PLAAN

Lisa 2 KÄSMU KALMISTU INVENTEERIMISE TABEL

Lisa 3 ILLUSTRATSIOONIDE JA FOTODE LOEND

Fotod on tehtud Mirjam Abeli poolt aprillis 2014. aastal, kui foto allkirjas pole märgitud teisiti.

Illustratsioonid

- III.1** Käsmu kalmistu asukohaskeem põhikaardil
- III.2.** Käsmu kabel 1895, E. Russow
- III.3.** Väljavõte L.A.Mellini "Atlas von Liefland" der Revalsche kreis 1795 kaardilt
- III.4** Geometrische Charte von edenen zu Kattentack gehören ... 1793
- III.5** E.Russow, fotokogu
- III.6** Sepisrist
- III.7** Kalmistu kirdenurgas olev vanim säilinud hauatähis
- III.8** Sepisristil olev peremärk
- III.9** Sepisristil olev aastaarv
- III.10** Plekkpärjad Käsmu kalmistul, 1895, Ed.Russowi fotokogu.
- III.11** Käsmu kabeli pööningul olevad plekkpärjad
- III.12** Suured, mustast graniidist sambad kalmistu lõunaosas

Fotod

- F1.** Kalmistu puitlippaiaa läänemüür
- F2.** Kalmistu idapoolne raudkiviaed
- F3.** Ed.Russow. Käsmu kabel ja kalmistu aed 1895. Vaade põhjast.
- F4.** Põhjapoolse müüri keskpaigas asuv jalgvärv
- F5.** Piirdemüüri kirdenurgas võsas olevad eemaldatud raudristid
- F6.** Põhjapoolsel aialõigul puuduvad aialipid

- F7.** Remonti vajav betoonpost
- F8.** Käsmu kabeli peavärv, vaade läänest
- F9.** Käsmu kabel ja piirdemüürid 19. sajandi lõpu postkaardil
- F10.** Sepistatud jalgvärava link koos sulguriga
- F11.** Kahepoolse värava puuduvad ning kõverad sepsidetailid
- F12.** Hauamonument „Põlvitav naine“
- F13.** Tiedemannide hauaplats
- F14.** Hauaplaat Signe hauaskulptuuri ees
- F15.** Väändunud läänepoolne moodul
- F16.** Kunstimälestis 17042, rist Marie Kaamanni haual
- F17.** Rist Aleksander Russowi haual, 1898
- F18.** Aleksander Russowi risti kihiline aluskivi
- F19.** Läänepoolne kullatud nimeplaat
- F20.** Rist Walter Russowi haual, vaade idast
- F21.** Alussamba kahjustus
- F22.** Rist Walter Russowi haual, vaade läänest
- F23.** Rist Juliane Kamani haual
- F24.** Läänepoolne nimeplaat
- F25.** Liisa Walteri hauatähis
- F26.** Valgest marmorist raamat Liisa Walteri haual
- F27.** Rist Anu Pruuni haual
- F28.** Läänepoolne kullatud vaskplaat Anu Pruuni ristil
- F29.** J.Pruuni ristil olnud vaskplaat, vasakpoolne.
- F30.** J.Pruuni ning M.E.Pruuni ristide vaskplaadid
- F31.** Marie Elisabeth Pruuni rist 1972. aastal
- F32.** Rist Evald Pruuni haual
- F33.** Risti alumises osas olevad praod
- F34.** Alussamba lahtine kinnituskoh
- F35.** Rist Gustav Esloni haual
- F36.** Eslonite perekonna hauaplats

- F37.** Rist Josep Laderli haua
- F38.** Rist Aaviku haua kõrval
- F39.** Ristilt puuduvad detailid
- F40.** Monument „Emale“, vaade idast
- F41.** Samba ees olevad hauatahvliid
- F42.** Vaade läänest
- F43.** Hauasammas „Emale“ 1972. aastal, vaade idast
- F44.** Ristiga osa ning alussamba liitekohal olev sammal
- F45.** Malmrist Hindrek Kaamanni haua, 1871, vaade idast
- F46.** Malmrist Hindrek Kaamanni haua, 1871, vaade läänest
- F47.** Monument laeva reljeefiga, Jakob Einholm, vaade idast
- F48.** Monument laeva reljeefiga, 1972. aastast
- F49.** Monument kirjanik Igor Vsevoložkile
- F50.** Hauaplatsi vajumised, vaade põhjast
- F51.** Hauakivi vajumised, vaade läänest
- F52.** Samba vasksest portreereljeefist on valgunud kivipinnale rohelised nired
- F53.** Rist A.J.Männikky, raudpärj vitriinis
- F54.** Vitriin plekk-pärjaga
- F55.** Ristil on näha värvitükid
- F56.** Portselanist roosiõis ning sirelid
- F57.** Vitriini alumised kinnitusaasad

LISA 2
KÄSMU KALMISTU INVENTEERIMISE TABEL

Tähise nr.	Mõõt (kõrgus, laius, paksus)	Plast	Valge marmor	Graniit kivi/plaat	Betoon	Metallist rist	Puidust rist	Kivist rist	Muu materjal	Katkine tähis	Tekst tähisel	Märkused
1	Skulpt.109x114x46, alus:30x70x46 hauaplaat:104x55x3		x						Pronksivalu		SIGNE 14.09.1910-17.08.1935. Skulptuuril: H.Raudsepp 1937, M.Virtanen, Taidevalimo Suomi	Kunstimälestis 17041
1A	104x55x8		x								INGRID 30.06.1914-0.8.09.1916	
1B	210x394x30		x								ANETTE TIEDEMANN sünd. Kristenbrun 09.01.1881-20.04.1928. Armastus ei väsi iial ära. Kor. 13.8	Samba valmistanud A.Ed.Jürgens
1C	104x55x17		x									Tekst loetamatu
2	26x29	x									ALEKSEI ADERS 1851-1941. Puhka rahu.	
3	106x45x11		x								NADEŽDA KRISTENBRUN sünd. Aders 17.04.1887-26.12.1934	
4	106x44x11		x								VOLDEMAR ADERS 25.02.1895-19.04.1931	
5	36x51	x									SANDBANK ANNA 1871-1932 JOHANNES 1872-1942	Vasalemma marmor
5a	21x41x5		x								LAINE NÕMME 15.09.1920-08.08.2005.	
6	27x40								Emaileeritud plekk		MARGARETE LARENS 1869-1922	
7	rist 64x35x5,5 sammas 52x70	x	x								BORIS JAKOB LARENS 10.10.1901-30.01.1913. Sambal tekst: Mind tiiva alla võtta/ Oh Jesus hästi katta/ So kanapojukest/ Kui kurat tahab neelda/ Siis lase inglid keelda/ See laps sa jäta rahule.	Rist uuesti alusele kinnitatud
8	62x37				x						Läänes: Siin hingab Jumala rahu KARIN LARENS 29.05. 1903-12.02.1904. Idas: Tema on ehk selle pärast ürikeseks sinu juurest ära võetud, et tema pärast oopis sinu juurde pidi jääma	Malm, vask
9a	63x53x12		x								HELLA HALJAK 1899-1973	Platsi ees 30x30 betoonkivi plaadid
10	50x69		x								LARENS ANETTE 1876-1955 KARL 1866-1953	KULTUURILOOLINE HAUD
11	24X41								Vasalemma marmor		ANTON ALTENBRUN 26.09.1872-01.01.1941	
12	14x39x12		x								SALME KRISTENBRUN 10.07.1890-21.12.1906	Must graniit
13	14x39x12		x								JOSEP Kristenbrun 10.10.1883-24.01.1906	Must graniit
14	14x39x12		x								KARL KRISTENBRUN 11.08.1875-22.01.1898	Must graniit
15	14x39x12		x								JAKOB KRISTENBRUN 11.07.1870-08.04.1899	Must graniit. KULTUURILOOLINE HAUD
16A	14x39x12		x								In memoriam LARS ANKUR 01.11.1919 Tallinn 12.05.1939 Lausanne. Maetud Lausanne`is	Must graniit
16	rist 100x49x9 sammas 85x56x38 alus51x78x51		x								Siin puhkab Jumala rahu JOOSEP KRISTENBRUN 07.02.1839-30.06.1917 JULIANA KRISTENBRUN sünd. WALLMANN 15.05.1849-17.04.1925	Must graniit. KULTUURILOOLINE HAUD
17	25x40								Vasalemma marmor		MERILEID LEPP 18.05.1922-25.09.1944	
18	rist 62x29x5 sammas 60x45x33	x	x								NIKOLAI LONFELD 1908-1913 (ristil) DUSI SALDI EUGENIE 1910-1914 KARL 1912-1914	Rist valge marmor, sammas hall graniit. Ristil autor A.E. Jürgens. Rist liigub alusel.

LISA 2
KÄSMU KALMISTU INVENTEERIMISE TABEL

19	155x80					x					Kes sa mind oled lasknud palju ahastust ja õnnetust näha tee mind jälle elavaks ja tõmba mind jälle maa sügavusest üles. Laul 71 20	Idapoolne vaskplaat puudu, seal oli tekst: Siin puhkab Jumala rahu EMILIE SOPHIE AUNAPUU 11-01.1844-10.01.1905
20	rist 168x97 tahvel 9x15 vitriin 91x65x23		x			x			raudplekk, portselan, vaskplekk		Idas: Siin hingab Jumala rahu ALFRED JOHANNES MÄNNIKKY 17.11.1887-24.01.1904 Läänes:Sa elad küll üürikeselt, siin kurja ilma sees. Nüüd aga maitsed igavest suurt rõõmu, mis on käes. Tahvlil: Ta õitses hommikul ja oli haljas, enne lõunat lõigati ta ära ja ta kuivas ära.	Kalmistu ainuke plekkpärg vitriinis. Pärg: portselanist valged roosid 8 tükki; sirelid, millest palju õisi vitriini põhja pudenenud; tammeoksad ja tõrud; kaks palmioksa
21	rist 99x49x8 sammas 70x50x27			x							WALTER RUSSOW Jer. 31, 3	Rist aluselt lahti, logiseb. Kunstimälestis 17044
22	177x92					x					Idas: Hier ruht in Frieden ALEKSANDER RUSSOW 02.11.1834-12.09.1898. Läänes: Oh surm kui hea oled sa kehvale ja sellele kes on rammutu. Sir 41, 3	Risti aluskivi on omapärane. Kunstimälestis 17043
23	Ülemine osa 71x47x18 alus 30x56x24			x							JUSTIN LYŠACK sünd. Bessaraabias 1889 surn. Käsmus 25.03.1918	
23a	60x80x12			x							SILVIA SÕER 27.01.1961-20.05.2009	Sambaga samast materjalist piirded platsil. Samba läänepoolsel küljel pilt: luik, kuu, hundinuiad.
24	43x50			x							LEENA VALTER sünd. Kranfeld 1894-1970	
24a	39x62x3			x							MAIE VIHURI 07.04.1946-26.12.2013	
24b	50x75x8			x							VIHURI KARL 25.04.1914-26.02.1996 HELMI 31.10.1918-31.07.2002	
25						x					JOOSEP PRUUN 26.05.1836-27.01.1899	EEMALDATUD
26						x					ELISABETH PRUUN 23.04.-24.09.1915	EEMALDATUD
27	145X100					x					MARIA Tooma t. PRUUN 1869-1947	Vaskplaat uuendatud. Kunstimälestis 17053
28						x					G.OTSUUSTALU TÜTAR 12.10.1898	EEMALDATUD
29									Vasalemma marmorplaat		LIISO PRESSFELDT 30.03.1859-25.05.1945	EEMALDATUD. Algne tähis asendatud uuega 29a
29a	65x90			x							MARTA PEEBRE 13.12.1900-25.04.1981 LIISO PRESSFELDT 30.03.1859-25.05.1945	
30	25x40		x								OTSUUSTALU ELVIINE 18.09.1869-05.11.1941 KUSTAV 14.06.1871-03.04.1950	
31	140X82					x					JUHANES PRUN 22.2.1826-18.06.1900. Mu hing on õnnetust küll saanud ja mu elu on haura ligi jõudnud. Laul 88, 3	Vaskplaat on idast roostetanud
32	15x49		x								ELISABET PRUUN 1857-1923	Plaat on keskelt pooleks murdunud
33	138x73					x					ANU PRUUN Jaan. 1821-28.12.1896 Mu põrm sai hauda pandud, hing üles taeva kantud Jehowa hoiule	Vaskplaat olemas. Kunstimälestis 17047
34	137x70					x				x	Siin puhkab Jumala rahu MARIE KAAMANN 17.10.1871-10.01.1893. Siin lõpnud tema risti tee ja igavene rõm tal käe	Rist on jalalt läbi roostetanud ning asetatud tsementkasti peale. Kunstimälestis 17042
35						x					MARIE KAAMANN 17.10.1871-10.01.1893	EEMALDATUD
36			x								ARTUR OTSUUSTALU 11.12.1901-08.11.1961	EEMALDATUD. Algne tähis asendatud uuega 36a
36a	78x108x16			x							OTSUUSTALU ARTUR 11.12.1901-08.11.1961 SALME 19.04.1903-19.06.1993	
37	116X62					x					Siin puhkab rahu AUGUST TINNUR 15.06.1872-15.07.1912 OLGA TINNUR 14.09.1878-23.06.1926	Tekst alumiiniumplaadil
37a	40x49x3			x							TINNURI AUGUST 1872-1912 OLGA 1878-1926	
38	62x38					x					AUGUST ELSON 1888-1943	Uus nimeplaat
39	130x70					x				x	JOHANNES ESLON 1879-1903	Uus nimeplaat, rist keskelt roostetanud

LISA 2
KÄSMU KALMISTU INVENTEERIMISE TABEL

40	152x72					x					GUSTAV ESLON 1847-1915	Uus nimeplaat, rist jalalt läbi roostetanud ning pandud otsapidi maa sisse. Arvatavasti kunstimälestis 17052
41	122x66					x					JULIE ESLON 1854-1936	Uus nimeplaat
42							x				Tütreke Mari	EEMALDATUD. Algne tähis asendatud uuega 42a
42a	25x50x3					x					MAIRI LEUSKA 08.08.1970-26.05.1972	
43	65x43					x				x		Tähis on ümber tõstetud, asub nüüd tähiste 44 ja 45 vahel. Tähis on aluse pealt lahti roostetanud ning torgatud viltu maa sisse
43a	67x33x2,5					x						
44	24x40		x								JÜRI PREEDIK ESLON 1862-1943	
45	24x40		x								MARIA LEEN ESLON sünd. Viigar 1867-1953	
46			x			x					PAULINE PRUUN 14.04.1863-26.04.1933	EEMALDATUD. Rist nimesildiga ja marmorist tahvel
47											GUSTAV PRUUN 18.12.1861-23.03.1931	EEMALDATUD
47a	60x90x12			x							KANGUST OLEV 1932-2001 KOIDU 1934	
48	138x74					x						Tähis on ümber tõstetud, asub tähis 49 asemel. Nimesilt puudu, selle seisis tekst: Siin hingab Jumala rahus Josep Laderli 1874-1890. Kunstimälestis nr 17053
48a	30x45x3			x							ELLA VOGT 30.08.1908-13.07.1973	
48b	25x40x4			x							HILDE VOGT	Tekst loetamatu
49	Tahvel 40x65		x			x					AAVIKU JAAGOP 31.01.1875-13.02.1946 LOVIISE 14.11.1881-26.04.1971	Tahvel keskelt pooleks. RIST EEMALDATUD
50							x					EEMALDATUD
51						x					ANNA LADERLI 1835-1886	EEMALDATUD
51a	72x50					x					HERBERT VOGT 12.05.1911-07.11.1980	Arvatavasti kasutatatud mõnda vana (algsest asukohalt eemaldatud) raudristi
52	55x34					x					Idas KANGUST Läänes 1888	
53	31x51x6			x							JAKOB KANGUST1899-1958	
53a	30x45x3			x							LIA NAPPA 24.06.1928-02.03.2004	
53b	30x45x3			x							JAAGUP KANGUST 17.12.1935-09.06.1994	
53c	22x42x2.5			x							ELSA-EVELIINE KANGUST 13.09.1908-19.06.1999	
54						x						EEMALDATUD
55						x					KLAUS KLAMAS wanaks saand 63 aastad	EEMALDATUD
55a	24x39x3			x							OLGA REITER 27.05.1897-23.11.1974	
55b	38x51x3,5			x							KLAAMAS GABRIEL 1866-1940 JOHANNA 1873-1945	
56	55x34					x					Läänes JOHANNES KANGUST Idas 1855-1888	
57						x						EEMALDATUD
57a	26x51x3		x								Siin puhkab MIINA NIKOLAEVA Joosepi tr sünd. Einlon 23.09.1874-23.09.1944. Olgu muld sulle kergem kui oli elu	
58						x					MEETA SILBERMANN 02.10.1904-05.01.1918	EEMALDATUD
59						x					EDUARD SILBERMANN 17.12.1902-20.08.1909	EEMALDATUD
60						x					KATARIINA SILBERMANN	EEMALDATUD
60a	47x76x16,5			x							MARIA EINHOLM sünd. Silbermann 14.09.1906-21.03.2006	
60b	47x86x12			x							VOLDEMAR JERLAND 28.10.1915-13.01.1979	
61						x						EEMALDATUD
61a	65x90x14			x							TERAS HILJE 01.01.1923-21.07.2000 KALJUMÄE ALIIDE 30.06.1921-09.12.1992	
62						x					...INA KAAMANN 1889	EEMALDATUD

LISA 2
KÄSMU KALMISTU INVENTEERIMISE TABEL

63	68x40x12			x						MARI RULL 08.03.-30.11.1935	
63a	24x40x5			x						RULL LEONHARD 1904-1964 LINDA s. Tiidemann 19...	Aastaarv loetamatu
64						x					EEMALDATUD
64a	29x50x3			x						ÜLO LILLETAM 10.02.1926-03.09.1948	
65						x					EEMALDATUD
66						x					EEMALDATUD
67	52x75			x						SILBERMANN FERDINAND 31.08.1877-03.02.1954 MIINA 18.1866-10.10.1957 Armas isa ja ema. Küll siin on hea puhata kui käidud ära elutee	
68	150x66				x						
69								Hallikirju marmorplaat		ALEKSANDER JOHANSON 23.05.1893-12.08.1961	EEMALDATUD. Algne tähis asendatud uuega 69a
69a	55x83x16			x						JOHANSON ALEKSANDER 1893-1961 ALMA 1893-1982 Mälestus kalmule kutsub	
70					x					JOHANNES JOHANSON	EEMALDATUD
71					x						EEMALDATUD
71a	55x105x11			x						TAGAVÄLJA VERNER 05.03.1913-15.02.1999 SEEBLUM LAURA 17.11.1915-26.10.1999	
72	rist 148x168 sammas 43,5x91x33 tahvlid 23x46,5x4			x						EMALE. Samba all A.Ed. Jürgens. Vaskplaadil: JAAKUB VEINTROP 09.11.1849-30.04.1891 Bohiatuma hädda seest hüüan mina sinu poole Jehoova. Tahvlil: MINNA JÜRISSE 24.12.1857-14.06.1934	Kunstiväärtuslik ning üks väljapaistvamaid hauatähiseid, valmistaja A.Ed. Jürgens
73					x					LIISO JUHANSON 19.12.1834-07.04.1899	EEMALDATUD
74					x						EEMALDATUD
74a	48x76x15			x						KONGA AGO 30.01.1943-05.06.2011	
75	72x77x21 alus 26x78x26			x						MADIS KRÄMERI perekond. MADIS 1881-1942 MATHILDE 1885-1968 RAIMOND 1923-1942 RICHARD 1906-1906 HILDEGARD 1910-1954 HARRY 1903-1935	
76	123x54				x						Plaat puudu
77	124x53				x					ANNA WEINTROP 06.04.1840-14.07.1916	
78					x					JULIUS KENTMANN 25.08.1895-03.09.1895	EEMALDATUD
79					x						EEMALDATUD
79a	36x64x13			x						KAUKVER OTTO 1934-1981	
80						x					EEMALDATUD, oli üks väheseid raud-piirdeaiaga matmisplatse, kus sees oli üks malmrist (tähis 80) ja üks raudrist (tähis 81). 1972. aasta inventeerimine tegi ettepaneku piirded eemaldada kui katkised. Oli väljapaistev hauatähis
80a	45x75			x						ELLA VINTER 1903-1986	
80b	45x75			x						ÜLO VINTER 1924-2000	
81	102x57				x						
82							x				EEMALDATUD
83					x						EEMALDATUD
84					x					TROVIMOFF	EEMALDATUD
85					x					TROVIMOFF	EEMALDATUD
86					x					LIISI RANNIKY	EEMALDATUD. Algne tähis asendatud uuega 86a
86a	50x73x7			x						LIISA RANNIKU perekonna rahula	

LISA 2
KÄSMU KALMISTU INVENTEERIMISE TABEL

86b	20x45x3			x						PAUL 1921-2006	
86c	20x45x3			x						NIKOLAI 1889-1929	
86d	20x45x3			x						BÄRNHARD 1919-1929	
86e	20x45x3			x						LIISA 1897-1940	
87	136x68					x				JOOSEP SEEBLUM 03.11.1839-12.12.1922 MADLENA SEEBLUM 19.11.1843-22.10.1928	Risti on liigutatud oma endisest asukohast natuke paremale
87a	52x75x12			x						SEEBLUM BERNHARD 26.09.1909-09.12.1988 PÄRJA 30.03.1921-26.03.2009	
88	84x40x7,5		x							Armastus kestab igaveste. Läänes: ALIINE SEEBLUM 24.03.1883-21.07.1915	Marmorist rist on aluselt lahti murdunud ning pandud otsapidi maa sisse
89	25x42		x							HELENE SEEBLUM s. Rumessen 1903-1940 Mälestab poeg	Tahvel on paigutatud tähiste 87 ja 88 vahele
89a	42x62x12			x						SEEBLUM TIINA 09.09.1956-05.05.1992	
90	47x70x13		x							HELENE MÄNNIK 07.03.1887-09.05.1964 LEENA ALTENBRUN 29.03.1851-01.05.1912	
90a	22x35	x							Plekk-tahvel	JAAK HALL 17.11.1940-06.01.2007	Plekist tahvel kaetud plastik-materjaliga
91						x				MADLI KANGUR 02.05.1862-16.08.1911	EEMALDATUD
91a	42x55x15			x						LAIN ROMM 23.01.1926-07.01.2010	
91b	40x67			x						Kapten KARL ROMM 23.03.1920-11.08.1996	
92	125x74					x				KATARINA TIEDEMANN 05.01.1841-19.03.1923	Malmrist, tekst ristile valatud
93	125x74					x				Läänes: JOHAN TIEDEMANN Idas: 04.05.1831-04.05.1889	Malmrist, tekst ristile valatud. Kultuurilooline haud
94	30x50x6		x							MARIE ANNUS 1954	
94a	32x55			x						LUULE LAHTVEE 24.08.1928-11.09.1992	
95	46x62x14			x						KONGA KARL 1875-1957 ALIDE 1887-1960	Kultuurilooline haud
95a	27x37x3			x						MARIA JOHANSON 1864-1937	
96	106x54					x				KATARINA KONGA 1883-1968	
97						x					EEMALDATUD
98							x				EEMALDATUD. Algne tähis asendatud uuega 98a
98a	54x57x8			x						LAHTVEE ALEKSANDRINE 1908-1994 JUHAN 1897-1971	
99				x						MAUNUS MÄNNIK 23.10.1880-14.03.1971	EEMALDATUD. Algne tähis asendatud uuega 99a
99a	51x80x11									MAUNUS MÄNNIK 1880-1971	
99b	54x51x12			x						EVI TIHANE 01.10.1031-12-04.1988	
100	46x74x10								Dolomiit	KANNELAUD ANNA-MARIA 1864- JÜRI 1861-	
101						x					EEMALDATUD
102						x					EEMALDATUD
102a	54x77x12			x						KANGUST ALEKSANDER 1902-1986 ELFRIIDE 1904-1992 ENNO 1927-1928 URMAS 1949-1949	
102b	20x40x3			x						LIA 1942-2008	
103	69x40					x					
104	55x34					x					
105	52x77x10,5		x							HEINLOO MARIE 1884-1959 KAAREL 1880-1953 ARVET 1919-1920	
106	52x90x10,5		x							SOOSAAR KLARA 1909-1968 ERNST 1905-1941	
107	52x78x10,5		x							EINLON MADLENA 1875-1911 GUSTAV 1854-1930 JAKOB 1895-1941 JULIUS 1898-1918	Kultuurilooline haud
108	25x42		x							MATI KASK 07.01.1955-12.10.1956	
109						x					EEMALDATUD

LISA 2
KÄSMU KALMISTU INVENTEERIMISE TABEL

109a	71x99x15			x						VEINTROP JAKOB 1881-1934 JULIE 1890-1975 Göteborg BERNARD 1914-1983 Toronto RALF 1922-1988 Toronto NAIMA 1927- HELVE 1929- Aeg kaob-jääb mälestus	
110	72x52				x				x	Läänes PRUUNI WAMIEL 22. julil 1884 Idas Ta võib sull armu nime panna mis ülem kui võib ihkada	Rist aluselt lahti roostetanud ning eemaldatud hauaplatsil oleva puu najale
111	60x100x15							Tehismarmor		PRUUN MIHKEL 1839-1908 ANNA-MARIE 1845-1924 IDA 1879- 1966	
112					x					JUHANNES MÄNNIK 13.04.1864-13.06.1894	EEMALDATUD
112a	25x40x3			x						MARIE ANTON 14.10.1926-07.02.2008	
112b	37x48x10			x						ANTON MARIE 1926-2008 THEODOR 1922-1996	
112c	25x40x3			x						THEODOR ANTON 17.01.1922-16.03.1996	
113	120x70				x					Läänes: Siin hingab Jumala rahuga LIISA PRUUN Idas: 04.03.1862- 08.11.1885	Asus enne tähiste 114 ja 115 vahel, tõsteti praegusele kohale vastavalt 1972. aasta inventeerimise soovitudele
114								Emailplekk tahvel		MARIA SOROKINA 1868-1950	EEMALDATUD. Algne tähis asendatud uuega 114a
114a	60x30x3			x						MARIA SAROKINA 1868-1950 VLADIMER SAPEVALOV 1854- 1925	
115								Emailplekk tahvel		VLADIMIR SAPEVALOV 1854-1925	EEMALDATUD. Algne tähis asendatud uuega 114a
116	103x45x12 alus: 36x63x21			x						Läänes: ANNA KENTMANN 15.09.1857-24.01.1934 Su heldus ja Su tõde hoidku mind alati, laul 40.12 Idas: Olgu püha see paik ja kallis see kungas kus on rahu leidnud elust väsinud rändaja	
116a	37x45			x						KOOSSEL LEONHARD 1920-1991	
116b	25x40x3			x						TARMO KOOSSEL 28.02.1956-16.07.1998	
117	92x50x8		x							Läänes: Kes võib nende peale süüd tõsta, kes Jumala ärawalitsetud on. Idas: Siin puhkab eluvõitlusest rahus JAKOB KENTMANN 06.09.1855-08.08.1907	Rist on tõstetud algeslt kohalt natuke põhja poole. Rist aluselt lahti ning logiseb
117a	25x40x3			x						EVI KOOSSEL 15.07.1920-16.11.2000	
118					x					JOOSEP HINDREKU P. MÄNNIK 11.05.1870-07.05.1921	EEMALDATUD
119	104x57				x					Läänes: Siin hingab Jumala rahus JAKOB PRUUN 20.12.1870- 01.05.1871	
120	69x46				x					Läänes: Siin hingab Jumala rahus ARTUR KENTMANN 02.07.1894- 04.05.1897	Malm rist, vaskplaadiga
121					x					LEENA EINHOLM 31.07.1836-16.12.1867	EEMALDATUD
121a	56x80x12			x						EINHOLM JOOSEP 1902-1984 LEIDA 1909-1987	
122					x					JOSEP EINHOLM 20.05.1843-19.04.1901	EEMALDATUD
123	76x43				x						
124					x						EEMALDATUD
124a	65x100			x						MÄNNIK FELIKS 1907-1980 BERENIKE 1918-1996 Igavesti rahu	
125					x						EEMALDATUD
126					x						EEMALDATUD
127	63x50x18							Must marmor		ELISABETH MÄNNIK 29.09.1890-15.11.1968	
128					x					ANETTE LOHI 1920-1950	EEMALDATUD. Algne tähis asendatud uuega 128a
128a	160x132			x						LOHI JOHANNES 1887-1936 HELENE 1888-1977 AULI 1930-1993 ANETTE 1920-1950 Siin viimane verstapost su rännurajal	

LISA 2
KÄSMU KALMISTU INVENTEERIMISE TABEL

129					x						EEMALDATUD. Algne tähis asendatud uuega 128a
130					x	x					EEMALDATUD, kaks risti ühe tähise all, puust ning rauast
130a	68x35				x						Algne rist ilma nimesiltideta
131					x					JAKOB KAAMANN 06.10.1860-14.06.1928	EEMALDATUD
132					x						EEMALDATUD
132a	30x43x3			x						UULA JÕGI 24.04.1921-08.06.1996	
132b	42x54x12			x						ELVI KRIMS 1938-1988	
133					x						EEMALDATUD
134	77x75x18 alus: 25x85x25			x						ED. TIIDEMANN 1911-1933	
134a	54x44x12			x						HERMAN TIIDEMAA 11.11.1919-26.11.1999	
135	51x74x11 alus: 14x86x13		x						Dolomiit	TIIDEMAA KLARA 1890-1964 EDUARD 1872-1953 Muld mälestust matta ei suuda	Samba ülemine osa aluselt lahti ning logiseb. Vaja uuesti kinnitada ning puhastada.
136	11x68x20		x						Dolomiit	REICHMAN JAAK 11.08.1923-01.08.2006 LIA sünd. Kristenbrun 26.02.1929-31.05.2013	
136a	40x60x10			x						LIDIA TIIDEMA 23.10.1926-26.09.2006	
137	152x83				x						Nimesilt puudu, Elisabeth Jüriska
137a	52x56x15			x						KAARLI KRISTENBRUN 04.09.1940-27.12.1996 Seda valu ei leevenda, seda isa ei asenda	
137b	61x96x9			x						Ässa talust KRISTENBRUN KARL GUSTAV 21.11.1914-28.11.1992 ÕIE 17.05.1915	
138	152x74				x					Idas: JOHANNES Joh. poeg JÜRISKA 13.04.1899-13.04.1921 Idas: Ära karda mitte sest ma olen sind lunastanud ja nime pärast kutsutud, sa oled minu päralt! Jes 43, 1	
138a	54x90			x						JÜRISKA HILJA-AGNES 12.01.1915-05.05.2001 KALJU 14.09.1922-30.06.2004	
139	152x75				x					Idas: MARIA JÜRISKA sünd. Lepni 05.08.1856-22.+7.1916. Läänes: Armastus ei väsi iial ära.	Malmist rist, tekst valatud
140	152x75				x					JOHANNES JÜRISKA 10.01.1852-02.01.1912 Jehoova tahab sulle igaveseks valguseks ja Jumal su iluks olla	EEMALDATUD. Rist koos aluskiviga tõstetud hauaplatsi kõrval oleva puu najale
141	129x71				x					HILDA MADLENA Joh. Tütar JÜRISKA 02.08.1894-21.11.1906 Laske lapsukesed minu juurde tulla ja ärge keelake neid mitte! Luka 18, 16	EEMALDATUD. Rist koos aluskiviga tõstetud hauaplatsi kõrval oleva puu najale
142						x					EEMALDATUD
142a	52x91x13			x						JÜRISKA EINI 14.09.1922-02.10.1992 JOHANNA 07.06.1921-26.07.2004	
143					x						EEMALDATUD
144	177x98				x					JOOSEP SOOMANN 01.06.1864-12.06.1922 Sinu kätte annan ma oma vaimu Sa oled mind lunastanud Oh Jehoova sa toe Jumal Tavet 31, 6	EEMALDATUD. Rist koos aluskiviga tõstetud hauaplatsi kõrval oleva puu najale
144a	25x40x1,5		x							MÄNNIK ELISABETH JOOSEP Puhake rahu	
145	54x74x13 alus:8x81x17			x						PAADIMEISTER JOOST 1866-1941 VEERA 1887-1965 WILJAM 1918	Kultuurilooline haud
145a	60x80			x						VAHTER SALME 1897-1978 AUGUST 1908	
145b	50x76			x						HEIKKI VÄLKMANN 02.03.1953-16.12.2001	
145c	51x51x15			x						PENSA ALLAN 26.07.1926-14.01.2007 JUTA	

LISA 2
KÄSMU KALMISTU INVENTEERIMISE TABEL

146	36x43x6 alus:18x51x10								Dolomiit, vasalemma marmor		ANNA-KATARINA KAAMANN 06.12.1871-10.12.1949 Puhka rahus armas emake	Samba ülemine osa on alumise küljest lahti tulnud ning on asetatud maapinnale ning toetub vastu alust. Kogu sammast on nihutatud u meeter põhja suunas. Sammas tarvis alusele tagasi asetada ning puhastada.
146a	68x115			x							JULIE STRANDMANN 19.12.1904-24.03.1981	
146b	124x80			x							URMAS ARIKAINEN 28.10.1969-19.05.1982	
147	158x82					x					Idas: Mu ihu huaa sülles hing Jeesu rinna naal ta sinna tõtand üles kus ta on kodu maal Läänes: Siin puhkab Jumala rahuga kapten MAUNUS KAAMANN 07.03.1871-03.01.1911	
148	42x54x10 alus:15x69x16			x							KAAMANN ALEKSANDER 18.01.1857-09.04.1945 LEENA 07.01.1862-30.12.1940	Sammas tugevalt viltu vajunud, vaja sirgeks panna, samblast puhastada. Kultuurilooline haud
148a	75x70			x							SELMA KAAMAN 20.01.1902-19.04.1982	
149	85x50					x					HINDREK KAAMANN 01.10.1794-28.10.1871	KALMISTU VANIM DATEERITUD HAUATÄHIS. Malmist rist, tekst sisse valatud
150	80x50					x					Idas: Jehowa on mu karjane, ei mull põle ühtegi waia. Taw I 23, 1 Läänes: KUSTAW ANDERSSON 14.01.1855--20.04.1883	Malmist rist, tekst valatud
150a	29x42x3			x							KRISTJAN	
151						x					ANNA ANDERSON 30.05.1842-09.04.1910	EEMALDATUD
152	33x50								Vasalemma marmor		MARIE WEINTROP 11.06.1887-17.10.1940	
153	73x46					x					Idas: 14.12.1882-25.09.1883 Läänes: ELISABET WEINTROP	Malmrist, tekst sisse valatud
154	33x50x6								Vasalemma marmor		JULIUS WEINTROP 26.08.1884-18.04. 1947	
155	64x39					x					Idas: 01.09.1891-27.06.1893 Läänes: JOOSEP WEINTROP	Malmrist, tekst sisse valatud
156	120x74					x						Risti nimesilti pole, Joosep Weintrop 28.09.1846-18.05.1914
157	33x50								Vasalemma marmor		MARIE WEINTROP 05.03.1849-27.04.1938	Tähis tõstetud oma algselt kohalt tähiste 155 ja 156 vahele
157a	35x68			x							HEINO KOORT 22.07.1926-18.08.2004	
158	62x104x17 alus:20x113x21								Must marmor		KRISTENBRUN EVALD 1917-1937 In Memoriam GUSTAV 1880- 1942 IDA-JULIANA 1888-1944 MARTTI 1941-1944 Maetud kaugel kodust	
158a	50x70x10			x							REICHMAN JAAK 11.08.1923-01.08.2006 LIA sünd. Kristenbrun 26.02.1929-31.05.2013	
158b	50x70x10			x							VARAMÄE SIGRID sünd. KRISTENBRUN 25.09.1916-23.10.2012	
159	142x117x15 alus:20x131x30			x							LEENA KRISTENBRUN 15.01.1849-12.06.1930 JAKOB KRISTENBRUN 05.11.1846-26.09.1927 A.E.Jürgens	Kultuurilooline haud, samba autor A.E.Jürgens
160	142x52x15 alus:19x63x35			x							JAKOB KRISTENBRUN 23.09.1889-13.06.1916 Mu elupäewad on kui wari, mis pikemaks läheb ja kaob ära kui rohi. A.E.Jürgens	Kultuurilooline haud, samba autor A.E.Jürgens
161	102x35x12 alus:10x56x31			x							JOHANNES PAHLBERG 21.04.1911-19.06.1917 JLMAR PAHLBERG 04.10.1919-21.01.1922. A.E.Jürgens	Samba autor A.E.Jürgens
162	38x35x5			x							EINO PAHLBERG 27.08.1915-29.11.1938	
163						x						EEMALDATUD
163a	53x90x12			x							KRISTENBRUN JAKOB 13.02.1913-13.01.2008 HILDEGARD 24.05.1915-24.06.2003	

LISA 2
KÄSMU KALMISTU INVENTEERIMISE TABEL

164					x						EEMALDATUD
165	66x41				x					HÄRM LIHOLM 09.08.1919-16.03.1920	Malmrist, tekst vaskplaadil
166	129x62x3				x					ANTON LIHOLM 1875-1935	Malmrist, tekst sisse valatud
166a	25x45x2			x						PAULINE LIIHOLM 18.05.1878-22.04.1971	
167					x					JOSEPH KAAMANN 16.02.1902-12.02.1905	EEMALDATUD
168	40x60x2,5		x						x	KAPTEN KAAREL KAAMAN 1874-1908 MARE 1879-	Rist jalalt murdunud ning hauaplatsilt eemaldatud.
169					x					LIISU MÄNNIK 22.08.1849-12.03.1914	Kultuurilooline haud
169a	25x40x3			x						LIISU MÄNNIK 22.08.1849-12.03.1914	EEMALDATUD. Algne tähis asendatud uuega 169a
170	40x60x11		x							HANSON MARIE 1951 JAAN 1960	
171	136x96x14 alus:14x112x28 tahvel:26x39x3		x	x						MAGNUS MIKENBERG 28.04.1865-03.04.1928 JULJANA MIKENBERG 28.07.1869-18.01.1941 Ma olen wõitu saanud ja jõudnud rahule, arm on mind lunastanud sest ärge leinake. A.Ed. Jürgens. Tahvlil: MIKENBERG JOOSEP 1895-1898 ANTON 1899-1942	Kultuurilooline hauatähis, samba autor A.Ed. Jürgens. Samba ees valgest marmorist tahvel
172					x					JOSEPH MICKENBERG 23.09.1895-04.04.1898	EEMALDATUD. Algne tähis asendatud uuega 171 samba esise marmorplaadiga
173				x						JAKOB TRUMMAR 23.05.1897-18.02.1957	EEMALDATUD. Algne tähis asendatud uuega 173a
173a	56x93x12			x						TRUMMAR JULIANE 1897-1982 JAKOB 1897-1957	
174				x						KRISTENBRUN ELSA 14.10.1891-19.06.1952 EDUARD 29.11.1882-15.10.1941	EEMALDATUD. Algne tähis asendatud uuega 174a
174a	85x90x13			x						KRISTENBRUN ELSA 14.10.1891-19.06.1952 EDUARD 29.11.1882-15.10.1941 Surn. Venemaal. Hiie talust	
175					x					JOOSEP KAAMANN 29.06.1831-12.01.1924 LEENA KAAMANN 15.06.1837-16.02.1869	EEMALDATUD
176						x					EEMALDATUD, oli väljapaistev hauatähis kui ainuke säilinud vana tüüpi puurist
176a	50x80			x						VILU IDA 1900-1984 JOHANNES 1897-1983 Maetud Rootsis	
176b	20x35x3			x						ENDEL VILU 26.11.1926-24.02.2003	
176c	114x46					x				ELMA VILU	
177	128x61				x						Tsink-plaat puudu, sellel tekst Joosep Pruun 1839-1916
178	128x61				x					Läänes: ANNA PRUUN 30.05.1844-28.05.1917	
179	78x49				x					Läänes: JOHANNES KAMAN Idas: 08.12.1868-02.02.1889	Malm-rist, tekst valatud
180	133x75				x					Idas: Ma rõõmustan nende pärast kes mulle ütlevad Läheme Jehowa kotta. Laul 122, 1 Läänes: JULIANE KAMAN 21.10.1882-20.07.1902	Vask-plaadid olemas, ristil mõned akantuse lehed puudu. Kunstimälestis 17045
181	60x39				x					Puhka lapsuke rahus PAULINE JUHANSON	EEMALDATUD. Vask-plaat. Rist on jalalt lahti roostetanud ning eemaldatud oma algselt kohalt. Asub hauaplatsi kõrval puu najal.
181a	100x49x12			x						Idarindel major Soodeni pataljonis võidelnud vanemleitnant RAUL JÜRIADO 03.11.1919 Tartus, langes 23.08.1944 Sinimägedes RITA JÜRIADO 22.07.1910 Tartus, langes 05.05.1945 Saksamaal. Mälestus 1995	
181b	85x93x12			x						JÜRIADO GERHARD 15.09.1916 Tartu-01.06.1996 Rootsis VAIKE s. Roomere 26.08.1922 Tallinnas	
182	78x47				x					Idas: JOSEP KASKNI Läänes: 27.12.1886-07.01.1887	
183			x							MADLENA KASKNI s. Lepni 26.10.1860-15.04.1948	EEMALDATUD. Algne tähis asendatud uuega 183a

LISA 2
KÄSMU KALMISTU INVENTEERIMISE TABEL

183a	40x80			x						MADLENA KASKNI s. Lepni 26.10.1860 Käsmus 15.04.1948 Käsmus	
184					x						EEMALDATUD
184a	50x80x10			x						AAVAST ALBERT 1912-1977	
184b	25x40x3			x						ALIIDE AAVAST 07.04.1926-28.04.2013	
184c	25x40x3			x						ANDU AAVAST 16.10.1954-30.11.2006	
185					x						EEMALDATUD
186	46x60x11 alus:10x63x17			x						PRUUN JOHANNES 30.11.1870-27.06.1940 ALIINE sünd. Tiedeman 05.06.1876-21.06.1964 JOHANNES 04.08.1907- 06.10.1910	Kultuurilooline haud
187	marmorist rist 52x26x5,5 must sambaosa 60x34,5		x	x						Evald PRUUN 14.10.1905-21.01.1925	Ristiga osa on samba aluseslt lahti ning marmorist ristil on all praod sees. Väljapaistev hauatahis. Kunstimälestis reg. nr 17049
188	122x175x12 alus:40x171x30		x	x						PILVET JOOSEP 1882-1956 HELENE 1885-1967 HULDA 1914- 1915 ARMAND 1911-1942 maetud Rotterdamis. Ma olen head võitlemist võidelnud	
189	114x54				x						
190	114x54				x						
191	46x50x10							Dolomiit, vasalemma marmor		MÄNNIK JOHANNES 14.05.1876-07.08.1946 Käsmus ELISABETH 31.05.1880-31.03.1954 Siberis	
192					x						EEMALDATUD
192a	58x80x17			x						MÄNNIK EVALD 31.08.1909-04.08.1985 PÄRJA 04,09.1917- 01.01.2011 ALEKSANDER 14.05.1920 langes Kuramaa lahingus 03. 1945	
192b	110x56x4,4					x					Valge puust rist
193	40x56x11 alus:10x60x17		x							SOOMAN JOOSEP 1864-1922 PAULINE 1870-1960 Puhake rahus	Kultuurilooline haud
194	66x49x7		x							Idas: JAKOB KASKNI 19.08.1884-05.08.1906 Läänes: Ta kadus waratselt ära kui rohi. Laul 90, 5	
194a	70x91x13			x						Käsmu küla Tõnikse talu Kapten JAKOB Jakobi pg. KASKNI 10.10.1851-30.10.1902 Kapten ALEKSANDER Jakobi pg KASKNI 31.12.1887-03.01.1928. Armast isa ja vanaisa mälestab Ira Kaskni- Roy Indiast	
195	85x53x10 alus:42x49x33							Dolomiit, betoon		JAKOB KASKNI 28.08.1851-17.10.1902 Läänes: Jehoova on mu karjane	Rist on tõstetud uude kohta tähiste 182 ja 183a vahele
196						x					EEMALDATUD
196a	70x98x12			x						KANGUST OSKAR 1904-1975 HILDA 1904-1980 Siin randus elulaev	
197	34x60x12		x							KALLASMAA JOHANNES 18.06.1892-07.04.1961 ALMA 10.11.1895-18.06.1979 Siin on rahu	Sambale pandud uus alus tänavasillutuskividest
198						x					EEMALDATUD, ristil olnud vaskplaat asub tähise 198a alumises nurgas, nimesildil tekst: Siin puhkab Jumala rahus JOHANNES PRUUN 10.06.1853-04.08.1915. Kunstimälestis 17048
198a	70x104x16			x						VÄLKMANN VOLDEMAR 12.06.1923-26.02.2003 INNA 28.09.1927	

LISA 2
KÄSMU KALMISTU INVENTEERIMISE TABEL

199						x					EEMALDATUD, ristil olnud vaskplaat asub tähise 198a alumises nurgas, nimesildil tekst: MARIE ELISABETH PRUUN 08.03.1865-12.05.1933. Kunstimälestis 17050
200	107x56					x					Läänes: MAI KAAMANN 1845-1925 Idas: Mulle saab küll sinu armust
201						x					EBERHARD SEEBLUM 03.02.1912-19.03.1928
202				x							KAAREND HINDREK 07.03.1898-23.09.1950
202a	55x90			x							KAAREND HINDREK 07.03.1898-23.09.1950 AADE 19.07.1904-24.07.1987
202b	95x45			x							LIIVI VILBAS 26.02.1931-28.10.1997
203						x					EEMALDATUD
204	122x70					x					Siin puhkab Jumala rahus JOHANNES MÄNNIK 25.11.1864-13.09.1926
204a	24x40x5			x							HINDREK MÄNNIK 06.07.1864-13.02.1940
205							x				EEMALDATUD
206	172x99					x					Vask-nimeplaadid kadunud, Aline Laderlich
207	166x87					x					Nimeplaadid puudu
208	168x81					x					Nimeplaadid puudu
209	95x62x4,5						x				Valge puust rist
210						x					KUSTAV LEPNI 25.06.1858-18.05.1921 MIINA LEPNI 22.12.1857-15.04.1906
211						x					ANU LEPNI
212			x								JAKOB RANNIKO 01.11.1885-08.02.1964
212a	50x114			x							RANNIKO JAKOB 1885-1964 ELISABET 1888-1973
213	35x50x7			x							ALVIINE ALTENBRUN 1887-1955
214	100x55x19			x							FERDINAND ALTENBRUN 26.08.1881-30.07.1954 Jehoova jää mu juurde
215	rist:45x31, kivi:155x70 raamat-tahvel: 49x68x6		x	x						Vask	Tekst ristil idas: Kes sa ka oled, kes eeskujuliku naise olemisse ei usu, kuid selle naise ette austud aukartuses. Läänes: LIISA WALTER sünd. Kristenbrun 17.03.1878-09.04.1906. Tekst raamatus: Sinu kätte panen ma tallele oma waimu, Sa oled mind lunastanud oh Jehoova sa tõe Jumal. Mina kiusan etteseatud märgi poole üle Jumala katsumise wõiduanni poole Kristuse Jeesuse sees.
216	55x44x9 alus:16x55x17				x					Dolomiit	RUDOLF VALTER 13.04.1874-17.04.1950 abikaasa LEENA sünd. Johanson 07.11.1888-03.12.1973
217							x				EEMALDATUD
217a	65x85			x							LOORAND PAUL in memoriam LYDIA. KADRI LILLAK
218						x					JAKOB KASKNI 15.09.1817-27.09.1900
219	62x55					x					Idas: GUSTAV LIHOLM Läänes: Kibe on surm, kibedam sagedast elu
220	40x50x14 alus:16x60x18			x							EDUARD EELMERE 08.12.1895-06.10.1947 Elu lahutas, surm ühendas
221	158x80					x					Siin hingab Jumala rahus JUHANES KASTNI 25.06.1849-29.11.1912
222	117x55					x					Siin puhkab jumala rahus JULIANA KASTNI sünd. Liholm 02.02.1852-21.01.1922

LISA 2
KÄSMU KALMISTU INVENTEERIMISE TABEL

222a	74x47x10			x						URMAS SINIMÄE 25.04.1958-18.12.2009	
223					x						EEMALDATUD
224	137x83				x						
225					x						EEMALDATUD
225a	47x70x13			x						TUKA ROMAN 1909-1974 ADELINE 1911-1993	
226					x						EEMALDATUD
227						x					EEMALDATUD. Algne tähis (puurist) asendatud uuega 227a
227a	43x81x11			x						SELMA MÄNNIK 1916-1972	
228	45x51x11 alus:10x59x20							Vasalemma marmor		MÄNNIK EVA 21.07.1939-31.07.1939 MARE 12.10.1943 Laske lapsukesed minu juurde tulla	
229	55x122x12 alus:5x138x20			x						LEPNI GUSTAV 1878-1968 OLGA 1884-1968	
230					x					MARTA STEFANIA ROMM 26.12.1892-02.04.1922	EEMALDATUD. Algne tähis asendatud uuega 230a
230a	30x50x3			x						ROMM MARTA STEFANIA 26.12.1892-02.04.1922 TOINI- KÜLLIKY 18.02.1922-26.03.2006	
231	144x131x17 alus:32x141x25			x						ADELHEID ELFRIEDE LEPNI sünd. Mühlbach 04.10.1899 Eestis- 21.10.1931 Brailas GUSTAV ADOLF LEPNI 16.10.1891 Eestis- 01.09.1935 Inglismaal	Sammas vajab samblast puhastamist ning vuukide täitmist
232	60x45x20 alus:19x56x28			x						LOORAND MAGNUS 11.07.156-03.11.1945 LIISA 12.11.1860- 04.01.1945 Mälestus teist on meile jääv	
233	66x100x14			x						JÜRISKA PRIIDIK ALIISE MARTIN	
234					x					MAUNUS SCHEIDER 09.10.1896-07.10.1902	EEMALDATUD
234a	38x57x10			x						MARE MÖLDER 02.03.1953-08.08.2012	
234b	41x60x12			x						ALICE PIKKAMÄE 24.12.1926-20.03.1998	
234c	44x64x16			x						FELIKS TREIMANN 03.05.1915-20.09.1994	
235					x					MINNA SCHEIDER 30.09.1894-12.03.1918	EEMALDATUD
236					x						EEMALDATUD
237					x						EEMALDATUD
237a	49x71x11			x						SOOP ELLI 1905-1987 sünd. Laderlich. TÕNIS 1889-1953 maetud Suure-Jaanis	
237b	77x52			x						JULIE LADERLICH 1899-1979	
238	70x100x20			x						LADERLICH LIISA 1868-1957 JOOSEP 1856-1932	
239					x						EEMALDATUD
239a	80x52			x						MAUNUS VALLI Regviem Aeternam 1902-1976	
239b	25x40x3			x						LEONID FELD 07.10.1932-06.03.2009	
240	25x40x3		x							EMILIE MÄNNIKSON 1864-1937	
241	25x40x3		x							JAAN MÄNNIKSON 1867-1920	
242			x							AASA MAUNUS 1902-1967	EEMALDATUD. Algne tähis asendatud uuega 242a
242a	32x40x3			x						MAUNUS AASA 24.10.1902-28.07.1967	
243					x						EEMALDATUD
243a	24x47x2			x						ALDIS AASA 11.06.1936-12.07.2002	
244	124x55				x					Siin puhkab rahus MAGNUS SUKSDORF 14.09.1857-23.08.1927	Tsink-nimeplaat
245	18x49x5							Vasalemma marmor		MARIE LEPNI 16.01.1886-14.10.1951	Tahvel tõstetud tähise 246 ette

LISA 2
KÄSMU KALMISTU INVENTEERIMISE TABEL

245a	62x82x15			x						LEPNI MAREI 1888-1951 EDUARD 1885-1941 ERICH 1909-1941 Mälestab "Koidula" Tiiu Kanadas	
246	105x46x12 alus:30x58x26			x						EELA JA HERTA LEPNI 1912-1924 1915-1927 Lapsukesed isa kätel puhake rahulist und	
247	84x46					x				Läänes: Siin hingad Issanda heldust mööda kapten "A.Männiku" 26.01.1913 surnult sündinud poeg Idas: Nõnda põrm jälle mullaks saab, nii kui ta on olnud. Vaim jälle Jumala juurde läheb, kes teda on annud. Kogu 12, 7	Vask-nimeplaadid alles.
248	80x50					x			x	Idas: Siin hingab Jumala rahus LIIDA MÄNNIK 24.04.1909-17.12.1912 Läänes: Tema hing oli Issanda meelepärast, sellepärast saatis ta teda tigiduse seest rutuste ära. Tark ram 4, 14	Vask-nimeplaadid alles, rist jalalt läbi roostetanud, torgatud otsapidi maasse.
249	80x55					x			x	Idas: Nemad on kui uni, ta kaub varatselt ära kui rohi. Taw. laul 90, 56 Läänes: Siin puhkab Jumala rahus HILJA MIRALDA MÄNNIK 26.01.1913-30.06.1921	Vask-nimeplaadid alles, rist jalalt läbi roostetanud, torgatud otsapidi maasse.
250							x				EEMALDATUD
251							x				EEMALDATUD
251a	20x50x2,5			x						ANETTE EINHOLM 02.10.1885-24.12.1966	
251b	20x50x2,5			x						JOOSEP EINHOLM 04.03.1876-30.11.1931	
252				x						KIPJATKOV ALEKSANDER 11.10.1890-26.11.1946 MARIE 19.02.1926-21.09.1933	EEMALDATUD. Algne tähis asendatud uuega 252a
252a	55x91			x						KIPJATKOV ALEKSANDER 11.10.1890-26.11.1946 MARIE 08.05.1892-11.05.1972 MARIE 19.02.1926-21.09.1933	
252b	110x45x13			x						ERIKA ADVELK 10.11.1918 Käsmus 20.01.2000 Hagersville Kanada. Ent nüüd jääb usk, lootus, armastus, need kolm: aga suurem neist on armastus! 1 Kor. 13:13 INGE ADVELK 11.11.1940 Tallinnas 24.06.2004 Rootsi	
252c	35x50x3			x						TAMME HUGO 30.05.1918-19.10.2008 LYDIA 19.12.1920-13.01.2008 Puhkavad Kanadas. Armsad igaveseks. Eedo, Liia, Alex	
253							x				EEMALDATUD
253a	60x77			x						KARILEET ALEKSANDER 26.10.1929-29.09.1998 HILJA 01.12.1927-12.05.2010	
253b	106x54x8							x		Jeesus ütleb - "kes minusse usub, see elab, isegi kui ta sureb!"	Mustast graniidist rist
253c	36x78x10			x						EINLON GUSTAV 1884-1942 VILHELMINE 1890-1972 FERDINAND 1918-1944	
254						x				MADLENA EINLOON	EEMALDATUD
255						x				GUSTAW EINLOON 06.11.1854-10.11.1930	EEMALDATUD. Algne tähis asendatud uuega 253c
256							x				EEMALDATUD
256a	21x50x2			x						ANNA LILLETAM 24.01.1894-21.05.1975	
257						x					EEMALDATUD
258							x				EEMALDATUD
258a	22x39x2		x							ALIIDE ESLON 17.07.1896-18.12.1972	
259							x				EEMALDATUD
260			x							REIN ORAS 1946-1967	EEMALDATUD. Algne tähis asendatud uuega 260a
260a	50x53x13			x						ORAS REIN 12.09.1946-03.03.1967 AINO 03.02.1918-04.04.2001 JÜRI 02.07.1912-16.09.2003	
261	25x39x5		x							SONNI AURELIE KOPTI 03.05.1890-22.10.10.1966	

LISA 2
KÄSMU KALMISTU INVENTEERIMISE TABEL

262	180x70x35			x						Siin puhkab Jumala rahus minu armas abikaas kapten ALEXANDER MÄNNIK 29.10.1878-30.06.1918 Mu Jumal ma olen pääsnud kurjuse ilmast ja warju leidnud kadeduse noolte eest. A.E. Jürgens Tallinnas	Kultuurilooline haud
262a	67x67			x						MARIE MÄNNIK 14.03.1886-19.12.1982	
262b	50x57			x						ELLINOR BAIK 07.11.1915-08.09.1998	
263					x					FRIDRIKE LIIHOLM 13.11.1885-12.09.1925 RICHARD LIIHOLM 26.09.1909.26.06.1925	EEMALDATUD
263a	70x50x15			x						JÜRI KAARMA 26.04.1950-26.02.2011	
264	27x40x3							Emailplekk		MARIE VAINU 1877-1941	
265	27x40x3							Emailplekk		KAAREL VAINU 1868-1943	
265a	20x50x2			x						KARL-EDUARD VAINU 26.03.1906-07.07.1941	
256b	25x50x2,5			x						HELGA-AMALIE VAINU 02.11.1914-22.05.1990	
266						x					EEMALDATUD
267	125x54				x					Siin puhkab Jumala rahus MADLEENA PRUUN 05.05.1894-27.09.1928	Nimeplaat olemas
268	77x39				x					Puhka rahus lapsuke INGRID PRUUN 10.02.1923-04.10.1927	Nimeplaat olemas
269	61x41				x					Siin puhkab Jumala rahus OSKAR PRUUN 13.06.1921-08.09.1922	Nimeplaat olemas
270					x					VELLO HILLAR AKKOV	EEMALDATUD
270a	53x80			x						RAIN PETROV 09.09.1971-12.06.2002	
271					x					JUHANNES KRISTENBRUN 28.04.1833-24.05.1906	EEMALDATUD
272	200x60x40			x			x			JOHANNES SUKSDORF 11.01.1881-25.12.1925 A.E.Jürgens 1926	Mustast graniidist rist graniitkivist alusel. Rist puhastada.
273						x					EEMALDATUD. Algne tähis asendatud uuega 273a
273a	73x64			x						ANTEPLON JOHANNES Peetri p. Viinistul 12.12.1878-Käsmus 05.11.1940	
274					x					JJULI PART 15.07.1883-08.12.1924	EEMALDATUD. Algne tähis asendatud uuega 274a
274a	48x56x10			x						JULIANA PART sünd. Pajos 1883-1923	
275	57x83x12 alus:13x90x17		x							SEEBLUM AUGUST 01.04.1880-08.02.1938 ELISABETH 13.02.1885-03.05.1958 EBERHARD 03.02.1912-19.03.1928 MAGDALENA 19.12.1914-25.12.1914	
276			x							ANNA HEINAKROON 24.06.1871-30.05.1953	EEMALDATUD
277			x							JOOSEP HEINAKROON 01.04.1863-05.01.1931	EEMALDATUD
278			x							OSKAR LEHTLA 15.09.1897-30.01.1972	EEMALDATUD. Algne tähis asendatud uuega 278b
278a	45x70x12		x							LEHTLA REIN 1925-2004 ILSE 1928	
278b	39x90		x							LEHTLA ALIINE 08.09.1895-08.02.1975 OSKAR 15.09.1897-30.01.1972	
279					x						EEMALDATUD
280	81x48				x						Nimeplaat puudu, seal seisis: Karl Jakob Einholm
281	sammas 125x59x22 marmortahvel 24x40x2		x					Dolomiit		JAKOB EINHOLM 29.05.1866-26.04.1923 tahvlil tekst: LOVISE EINHOLM 1876-1953 Maetud Tallinnas Rahumäel	Hiljem lisatud samba alumise osa külge marmortahvel. Väljapaistev hauatähis kalmistul.
281a	25x40x3			x						MEMME'LE 100	
281b	50x71x12			x						HEILO EINASMAA 1935-1980 Noorelt randus sinu elulaev	
281c	57x62x13			x						EINASMAA ELSA 1907-1987 JOHANNES 1898-1973 Süttis põles kustus	

LISA 2
KÄSMU KALMISTU INVENTEERIMISE TABEL

282	39x50x8		x							LILLETAMM ANTON 31.10.1890-15.05.1920 SOHVIE 20.06.1892	Sammas vajab puhastamist
283	110x62					x					Tegemist Käsmu kalmistu aina tähisena olemas oleva sepiristiga. Tehtud Sorru sepipajas sepp Weidebaumi poolt. Väljapaistev sepis kalmistul. Rist on praegu elupuu põõsastikus varjul. Oleks tarvilik eksponeerida
284							x				EEMALDATUD
284a	46x80			x						SOOMAN HERTA 1907-1976 ARTUR 1909-1949 Muld mälestust ei kata	
285	28x40x3		x							ANTON MARTINSON (surmadaatumeid ei loe välja)	
286	40x50x9								Bretša	ELISABETH MIITO 23.09.1883-18.07.1958	
286a	25x40x3			x						LEMBIT VAINU 10.10.1943-27.05.2010	
287	165x63			x						JAKOB SUKSDORF01.01.1849-02.04.1918 MAIA TIINA SUKSDORF 06.01.1853-12.04.1935 Ma himustan siit lahkuda ja Kristusega olla	Kultuurilooline haud. Samba ülemine osa on aluse küljest lahti ning viltu vajunud. Vaja tagasi panna
288	153x84					x					Nimeplaat puudu, seal seisis: Kustav Pruun
288a	55x79x10			x						LUIGE ARNOLD 29.09.1907-04.12.1983 ALMA 29.08.1907-17.01.1997	
289	153x84					x					Nimeplaat puudu, seal seisis: Anna M. Pruun
290			x							JOHANNES KUUSE 08.06.1891-13.03.1941	EEMALDATUD. Algne tähis asendatud uuega 290a
290a	35x61x8			x						KUUSE JOHANNES 1891-1940 ANETTE 1899-1976	
291	86x59					x				Siin hingavad jumala rahuga KUSTAV PRUUN 07.07.1897-26.12.1897 JAKOB PRUUN 07.07.1897-04.01.1898	Rist koos alusega viltu vajunud
292	124x154					x				RUDOLF PRUUN 22.10.1910-16.08.1935	Tsink-nimeplaat
293	43x59x12		x							SEEBLUM MARIE 02.11.1868-1.11.1952 JOHANNES 01.08.1867-01.03.1928	Kultuurilooline haud. Tähis vajab puhastamist
294	98x50x17			x						LIHOLM JOHANNES 1864-1933 ANNA 1868-1954	
294a	56x82x18			x						MÄRTIN UNO 03.09.1915 LUDMILLA 01.04.1916-30.05.1990	
295	40x60x8								Dolomiit	RIHO SINIVEE 26.11.1907-17.01.1942	
295a	28x82			x						MARIA SEEBLUM 1900-1973	
296	42x76x16			x						SEEBLUM MIINA 24.1872-26.12.1947 JAKOB 22.10.1870-26.04.1931	Kultuurilooline haud
297						x				JOOSEP KASTNI 16.11.1888-04.08.1917	EEMALDATUD
297a	34x52x11			x						LEPNI Merekohin ja unelaul olgu sinu unelaul ...	
297b	20x50x2,5			x						NIL-GUSTAV LEPNI 15.02.1930-21.10.1991	
298						x				JÜRI KASTNI 17.06.1856-13.02.1929	EEMALDATUD
299						x				MARIA KASTNI 17.06.1856-13.02.1929	EEMALDATUD
300	48x70x11		x							KASTNI JOHANNES 08.10.1886-16.03.1950 MATHILDE 17.07.1894-17.04.1971	
300a	35x45x3			x						JAAN VAINU 13.06.1942-21.08.2011	
300b	20x40x3			x						MIRJAM VAINU 08.11.1921-21.05.2010	
301	42x63x9		x							SULAVEE AUGUST 27.09.1878-12.11.1941 JUULI 08.01.1897-24.10.1976. Ma loodan sinu armu peale, oh Issand	
302						x				ELSA MAILIS SUKSDORF 10.05.1919-24.01.1920	EEMALDATUD
303						x					EEMALDATUD
304						x					EEMALDATUD

LISA 2
KÄSMU KALMISTU INVENTEERIMISE TABEL

304a	35x60x4,5								Dolomiit või betoon		PEREKOND RANNIKO	
305					x							EEMALDATUD
306			x								PRUUN IISAK 11.07.1870-12.09.1929 ELIISABET 26.12.1877-11.02.1957	EEMALDATUD. Algne tähis asendatud uuega 306a
306a	57x47x11			x							PRUUN IISAK 11.07.1870-12.09.1929 ELIISABET 26.12.1877-11.02.1957	
307	130x71				x						Siin puhkab Jumala rahus JOOSEP KAAMANN 14.11.1894-14.12.1917	Rist hõbedaseks värvitud ning idapoolne plaat asendatud
308	130x71				x						Siin puhkab Jumala rahus JOOSEP KAAMANN 29.04.1850-25.10.1924	Rist hõbedaseks värvitud ning idapoolne plaat asendatud
308a	130x71				x						Siin puhkab Jumala rahus ANNA KAAMANN 21.08.1859-1941	Rist on samasugune nagu 308, hõbedaseks värvitud ning uued nimeplaadid
309					x							EEMALDATUD
309a	66x97x13,5			x							SOKK VELVE sünd. Einholm 1932-1981	
310					x						ELISABETH EINHOLM SÜND. MEIKAR 23.02.1919	EEMALDATUD
311			x								IDA MÄNNIK 14.03.1895-23.01.1945	EEMALDATUD. Algne tähis asendatud uuega 311a
311a	73x101			x							LIIVLAID SAIMA 16.06.1928-08.08.1988 HARRY 26.07.1927-24.05.2001 MÄNNIK IDA 14.03.1895-23.01.1947 RUDOLF 23.08.1900-04.02.1956	
312			x								RUDOLF MÄNNIK 23.08.1900-04.02.1950	Algne tähis asendatud uuega 311a
313	25x60x2,5				x						Idas:Õndsad on need surnud, kes Issandas surevad. Ilm. 14, 3 Läänes: Siin hingab Jumala rahus JULIANA LEPNI 19.02.1826-04.10.1901	
314			x								PÄRMIK LIINA 1883-1954 JAAN 1885-1953	EEMALDATUD
314a	31x40x3			x							REGINA AASA 28.03.1908-25.07.1977	
315						x						EEMALDATUD
316						x						EEMALDATUD
316a	20x50x2			x							Говорова Людмила Андреевна 15.09.1903-01.08.1980	
317					x							EEMALDATUD
318					x						KAI SUKSTOW 1888	EEMALDATUD
319	57x80x11		x								VEINTROP GUSTAV 02.03.1876-13.02.1941 PAULIINE 15.09.1884	Sammas vajab puhastamist
319a	52,5x80x16			x							PRUUN GUSTAV 23.01.1942-05.06.1990	
319b	52,5x80x16			x							PRUUN EDUARD 20.12.1916-16.04.1980 surnud Rootsis HILDA 07.12.1920-25.08.1995	
320	55x34				x						Idas: 1888 Läänes: JAKOB SUKSTOW	Rist viltu
321					x						JOHANNES SUKSTOW	EEMALDATUD
322					x						ANETTE MÄNNIK 1889	EEMALDATUD
323	49x70x10		x								TIIDEMANN ALIIDE 12.04.1888-20.07.1944 NIKOLAI 10.08.1886-29.07.1954	Sammas vajab puhastamist
323a	103x60x4					x					VALENTINA TIIDEMANN 12.07.1935-01.05.2002	Valge puust rist
323b	43x77			x							TIIDEMANN ARVI 1928-1980	
324					x							EEMALDATUD
325					x						ELIISA EINHOLM SÜND. MÄNNIK 20.09.1863-10.11.1906	EEMALDATUD
325a	61x76x13			x							EINHOLM VALDO 12.02.1936-29.05.1984	
326				x							EINHOLM ANTON 1904-1944	EEMALDATUD. Algne tähis asendatud uuega 311a

LISA 2
KÄSMU KALMISTU INVENTEERIMISE TABEL

326a	60x90x16			x						EINHOLM ANTON 1904-1944 HILDA 1899-1990 HANNES 1944-2002 Lõppenud tuisuse talve viimane lumine tee. Teile sosistan lahkumispalve - Puhake rahus hea taat, kallis memm ja onuke pai	
327	164x76x2,5				x					Idas: Kes otsani jään kannatama, see peaseb. Matt 24, 13 Läänes: Siin puhkab Jumala rahus MINNA ELISABETH LEPNI sünd. Grenwald 20.06.1864-03.06.1905	Tähised 327 ja 328 on ümber tõstetud ning nende vahel on perek. Lepni kaks uuemat hauasammast
327a	60x90x10			x						Käsmu küla Joosti talu LEPNI PREEDIK 1864-1911 MINNA ELISABET 1864-1905 EWALD 1898-1915	
327b	61x45x10			x						Kapten JAKOB LEPNI 1901-1939 Maetud Malta saarel	
328	164x76x2,5				x					Idas: Siin puhkab Jumala rahus PREEDIK LEPNI 24.02.1864-23.10.1911 Läänes: Jehoowa anna teada mu elu otsa ja mu päevade mõõtu missugune see on, et ma tunnen kui vilets ma olen. Laul 29, 5	Tähised 327 ja 328 on ümber tõstetud ning nende vahel on perek. Lepni kaks uuemat hauasammast
329			x							EDITH KONGA 07.04.1923-13.06.1946	EEMALDATUD. Algne tähis asendatud uuega 329a
329a	30x54x11			x						EDITH KONGA 07.04.1923-13.06.1946	
329b	27x44x4,5			x						IDA LINDAM 25.10.1928-30.12.2011	
330	45x70x7			x						MÄNNIK AKSELLA 1893-1965 KUSTAV 1893-1941	
331	36x21x1,6				x						
332	78x47				x					Läänes LEENA KAMANN Idas: surnud 1884	
333	25x42x3		x							MAUNUS KIVILA 05.06.1864-21.04.1946	Tahvel vajab puhastamist
334	81x123x26 alus:10x178x45			x				Vask		Игорь Всеволожкии (allkiri vasest) 05.08.1903-28.09.1967	Samba autoriks A.Vomm. Punane graniit. Hauaplatsi olukord halb
334A	51x54x13			x						Всеволожкая Нина Сергеевна 1902-1970	
335	58x90x12		x							MÄNNIK JAKOB 1866-1934 ROSALIE 1873-1958 ANNA 1899-1955 Muld mälestust ei mata	
335a	24x36x3			x						MAILA LINASK 15.01.1930-02.09.2005	
335b	25x43x3			x						AADO REBANE 12.10.1940-29.10.2009	
335c	42x58x13,5			x						ELISABETH REBANE 1901-1984	
336								Tsement		LIINA MÄNNIK	EEMALDATUD
336a	54x70x7			x						ENNO EINASMAA 30.04.1935-16.06.1995	
337						x					EEMALDATUD
337a	72x43				x						Samasugune raudrist nagu tähis 338 kõrvalplatsil, ainult lilled vaatavad idasse
338	73x43				x						
339			x							MEIKAR ANNA-LOVISE 13.02.1894-11.06.1921 JOHANNES 21.01.1877-30.11.1940 maet. Ilumäele	Algne tähis asendatud uuega 339a
339a	68x93x15			x						MEIKAR ANNA-LOVIISA 13.02.1894-11.06.1921 JOHANNES 21.01.1877-30.11.1940 maet. Ilumäele MARET TOOMSALU sünd. Meikar 27.03.1915-18.02.2002 ALICE CHYSKA sünd. Meikar 17.09.1918-20.01.1993 met. Bristolis	
340	122x70x30 alus:30x89x42			x						JOOSEP LIIHOLM 01.10.1869-18.09.1902 Kopenhagenis JUHAN LIIHOLM 07.12.1899-06.09.1926 Mmuld mälestust ei mata. A.Ed. Jürgenson	
341	52x70x14 alus:20x77x21			x						LIIHOLM MARIE 28.10.1875-04.03.1960 HELMI 29.1897.03.01.1957	

LISA 2
KÄSMU KALMISTU INVENTEERIMISE TABEL

342									Emailplekk tahvel		11.10.1911.03.07.1971	EEMALDATUD. Algne tähis asendatud uuega 342a
342a	44x97x12			x							Коникова Зара Семеновна 11.10.1911-03.07.1971 от родных	
343					x							EEMALDATUD
343a	56x60x10			x							MÄNNIK MEINHARD 26.01.1922-07.02.1988 ANITA 02.02.1922-11.04.1999	
344			x								ANNA KARRO 21.09.1867-22.10.1945	EEMALDATUD. Algne tähis asendatud uuega 344a
344a	26x48x4			x							ANNA KARRO 21.09.1867-22.10.1945	
345					x							EEMALDATUD
345a	54x107			x							MÄNNIK ANNA 1868-1955 HELMI	
346					x							EEMALDATUD
347	48x57x10 alus:14x70x14								Dolomiit		KOLK ANTON 27.05.1872-28.07.1952 JULIE 12.06.1844 ALEKSANDER PRUUN 11.07.1886-02.04.1932 Siin on rahu	Kultuurilooline haud
348	tahvel:23x38x4								Vasalemma marmor		AIVE ENNEMUIST 29.08.1944-28.08.1945 Tibuke, mälestus Sinust nii helge. Taevas paistku päike sulle selge. Ema	Hauaplatsil olnud rist eemaldatud
348a	42x75x20			x							NONA LONDO 10.05.1929-23.12.1972	
349	102x48x17			x							KAAMAN KARL 1853-1916 ROSALIE 1878	
350					x						MADLENA PAJOS s.Männik 16.01.1856-31.05.1919	EEMALDATUD. Algne tähis asendatud uuega 350a
350a	89x45x12			x							PAJOS ANTON 26.11.1847-25.10.1909 MADLENA s.Männik 16.01.1856-31.05.1919 Siin puhkad Jumala rahus	
351					x						PAJOS ANTON 26.11.1847-25.10.1900	EEMALDATUD. Algne tähis asendatud uuega 350a
352	127x51x2,5				x							Nimeplaadid puudu
353	127x51x2,5				x							Nimeplaadid puudu
354					x							EEMALDATUD, järgi on vaid katkine betoon-kast
355						x						EEMALDATUD. Algne tähis asendatud uuega 355a
355a	27x45x3			x							ALGUR VOGT 11.09.1935-04.09.1968	
356	140x78				x					x	Siin hingab Jumala rahus MIHKEL AAWIK 10.06.1850-05.03.1905	Tähis jalalt läbi roostetanud ning pandud maa sisse
357	139x72				x							Nimesilt puudu. Kunstimälestis 17054

Kõrre kalmistu

HAUAPLATSID JA HAUATÄHISED